

ШИФР «СІЧЕНЬ»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА У
ВИРІШЕННІ КОНФЛІКТІВ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ	7
1.1. Подружні конфлікти і механізми їх виникнення.....	7
1.2. Психотравмуючі наслідки подружнього конфлікту.....	9
1.3. Технологія психологічного посередництва як метод розв'язання конфліктів у сім'ї	10
Висновки до розділу 1	11
Розділ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТІ В МОЛОДІЙ СІМ'І	12
2.1. Аналіз дослідження стилю поведінки в конфлікті у подружжя в молодій сім'ї.....	12
2.2. Аналіз дослідження рівня прояву основних симптомів агресії й ворожості між чоловіком і жінкою	15
2.3. Результати дослідження діагностики психологічної статі за методикою С. Бем.....	16
2.4. Аналіз дослідження міжособистісної залежності у молодих сім'ях	17
2.5. Аналіз кореляційних зв'язків.....	18
Висновки до II розділу	19
Розділ 3. ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА В УРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТІВ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ	20
3.1. Концептуальні засади технології психологічного посередництва для урегулювання конфліктів у молодих сім'ях	20
3.2. Визначення впливу технології психологічного посередництва на перебіг конфліктів у молодих сім'ях	25
Висновки до III розділу	27
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ	35

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна українська сім'я переживає низку трансформаційних змін. До певної міри такі зміни є кризовими й деструктивними, про що свідчить велика кількість розлучень у сучасних сім'ях. Так, за даними Департаменту сім'ї та дітей Міністерства соціальної політики України, показники розлучень в Україні зростають: у 2016 році (в порівнянні з 2015 роком) число розлучень зросло на 1,2 тисячі – 35,46 тис. в 2016 році проти 34,2 тис. у 2015 році [35]. Варто наголосити, що здебільшого розлучаються молоді подружжя у яких спільний стаж сімейного життя становить від 1 до 3 років. Статистичні дані засвідчують, що зі 100% усіх розлучень близько 60% розлучаються саме молоді сім'ї [18].

Однією з вагомих причин розлучень у молодих сім'ях є наявність численних конфліктів, невміння партнерів знаходити конструктивні шляхи розв'язання конфліктів, відсутність досвіду в екологічному відреагуванні негативних емоцій тощо. Відповідно в сучасній психологічній літературі є значна кількість досліджень присвячених вивченню чинників виникнення конфліктів у молодих сім'ях (Д. Д. Алексеєнко, С. Д. Алексеєнко, І. В. Ващенко Т. В. Зозуль, Л. В. Кондрацька, В. В. Корнієнко, Г. А. Кошонько); особливостей перебігу подружніх конфліктів (І. В. Іванова, А. В. Кравченко, Л. А. Никифорова, Л. І. Рішко, О. А. Столярчук, О. В. Щербатих); ефективному розв'язанню конфліктів у сім'ях (Л. О. Котлова, М. Мазурок, О. Г. Середя).

Особлива увага у процесі розв'язання конфліктів належить посередництву, що підкреслювали у своїх дослідженнях В. Б. Бучко А. В. Даниляк, О. Г. Середя. Втім здебільшого питання посередництва/медіації в сучасній Україні здійснюється вже з тими сім'ями, які ухвалили рішення про розлучення (Н. В. Гребеннік, Д. Е. Зубцов, В. П. Степико, М. Пірен). Водночас психологічне посередництво у розв'язанні конфліктів між партнерами ще у процесі спільного життя є

важливим через низку причин. По-перше, набуття навичок конструктивного розв'язання конфліктів (хоча і з допомогою третьої сторони) здатне зближувати партнерів; сприяє кращому розумінню позиції Іншого в ситуації конфлікту; допомагає критично підходити до аналізу конфліктних ситуацій; зумовлює диференціацію/сепарацію партнерів тощо. Крім того, за допомогою психолога-посередник подружжя має змогу не приховувати власні негативні емоції, які мають місце у конфлікті, а спільно знаходити конструктивні шляхи їх відреагування. Все це здатне зберегти стосунки між партнерами та є своєрідною профілактикою розлучень.

Особливо актуальною є допомога третьої сторони в розв'язанні конфліктів молодим сім'ям. Це пов'язано з низкою причин: сімейна система знаходиться на перших етапах власного життєвого циклу; подружжя має невеликий спільний досвід у розв'язанні конфліктів; низький рівень обізнаності щодо особливостей становлення діадних взаємин тощо. Ці та низка інших причин спричиняють виникнення й тривале закріплення полярних позицій партнерів у ситуації конфлікту та невміння його конструктивно розв'язати. Відповідно психологічне посередництво та певні психологічні техніки роботи з партнерами здатні стимулювати партнерів до знаходження оптимальних та прийнятних для них шляхів вирішення спірних питань. У сучасних психологічних розвідках вкрай мало досліджень, які б розкривали специфіку, технології, прийоми, психотехніки психологічного посередництва саме в молодих сім'ях. Відтак, недостатня розробленість та висвітлення технологій психологічного посередництва придатних саме в роботі з молодими сім'ями й зумовила вибір теми наукової роботи.

Об'єкт дослідження розв'язання конфліктів між партнерами в молодих сім'ях.

Предмет дослідження технологія психологічного посередництва в розв'язанні конфліктів у молодих сім'ях.

Мета: розробити алгоритм та психотехніки психологічного посередництва для вирішення конфліктів у молодих сім'ях.

Гіпотеза дослідження: психологічне посередництво є ефективним в урегулюванні конфліктів у молодій сім'ї за умови розробки алгоритму та психологічних технік із урахуванням актуальних задач життєдіяльності сім'ї на цьому етапі.

Відповідно до поставленої мети дослідження визначено наступні **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми перебігу конфліктів у молодих сім'ях; з'ясувати особливості ведення психологічного посередництва у процесі розв'язання конфліктів.

2. Емпірично дослідити особливості перебігу конфліктів між подружжям у молодій сім'ї.

3. Розробити алгоритм та техніки психологічного посередництва з метою урегулювання конфліктів у молодих сім'ях.

4. Визначити ефективність впливу технології психологічного посередництва на урегулювання конфліктів у молодих сім'ях.

У дослідженні використовувався комплекс теоретичних та емпіричних **методів**. Теоретичні методи: аналіз сучасних психологічних розвідок з теми дослідження; узагальнення здобутої інформації; системний аналіз та інтерпретація отриманих даних. До комплексу емпіричних методів увійшли констатувальний та формувальний експерименти, спостереження, бесіда та комплекс психодіагностичних методик: опитувальник Томаса-Кілмена «Діагностика особливостей реагування в конфліктній ситуації» для опису типів поведінки людей у конфліктних ситуаціях; опитувальник «рівня агресивності Басса – Дарки» для дослідження рівня прояву основних симптомів агресії і ворожості; методика «Маскулінність-фемінність» С. Бем для діагностики психологічної статі і визначає ступінь андрогінності, маскулінності і фемінності особистості; методика Р.Гіршфільда на міжособистісну залежність.

Для обробки результатів використовувався комплекс методів математичної обробки: непараметричний критерій Пірсона для визначення

статистичної значущості; коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона; метод математичної обробки ϕ^* -критерій Фішера для оцінки зрушення значень досліджуваної ознаки.

База дослідження. Дослідження проводилося на базі Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (довідка № 79/01 від 21.01.19 р.). Дослідженням було охоплено 30 осіб – 15 подружніх пар без дітей, які мають спільний стаж подружнього життя від 1 року 3 місяців до 2 років 7 місяців. Усі пари мали досвід незареєстрованого співмешкання не більше півроку.

Наукова новизна дослідження: запропоновано алгоритм психологічного посередництва у розв'язанні конфліктів у молодих сім'ях; розроблено психотехніки, які можуть бути застосовані на певних етапах психологічного посередництва у роботі із партнерами в молодих сім'ях.

Теоретична значущість роботи. У роботі обґрунтовано застосування психологічного посередництва у розв'язанні конфліктів між партнерами в молодих сім'ях; розширено уявлення про особливості перебігу конфліктів в сучасних молодих сім'ях; набули подальшого розвитку уявлення щодо гендерних особливостей перебігу подружніх конфлікту.

Практичне значення роботи полягає в розробці алгоритму посередництва та створенні психотехнік психологічного посередництва саме для молодих сімей, що може використовуватись у практичній діяльності психолога.

Апробація. Результати дослідження було опубліковано в фаховому виданні: стаття «Конфлікт-менеджмент у практиці урегулювання конфліктів в молодій сім'ї».

Структура наукової роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (36 найменувань, серед них 5 іноземними мовами). Обсяг основного змісту роботи складає 30 сторінок. Робота містить 1 таблицю та 5 рисунків.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

1.1. Подружні конфлікти і механізми їх виникнення

Подружні взаємовідносини неможливі без конфліктів, оскільки партнери завжди стикаються з розбіжностями у процесі життєвого циклу сім'ї. В.Торохтій в залежності від частоти, глибини та гостроти конфліктів виділяє кризові, конфліктні, проблемні та невротичні сім'ї. Так, у кризовій сім'ї протистояння потреб подружжя носить дуже гострий характер, воно зачіпає важливі аспекти життя, що призводить до дисгармонії емоційного стану. Конфліктна сім'я – це така сім'я, в якій постійно відбуваються протиріччя та спостерігаються тривалі негативні емоціональні стани. Для проблемної сім'ї характерне довготривале існування труднощів, які можуть нанести істотний удар стабільності шлюбу. У невротичній сім'ї основну роль відіграють накопичення за довгий термін психологічних складностей, з якими сім'я зіштовхується на своєму життєвому шляху [18].

Варто наголосити, що конфліктні ситуації специфічні для різних стадій розвитку сім'ї. Найбільш вагома роль конфлікту в період формування сім'ї, коли подружжя тільки починає адаптуватися одне до одного. Саме на цьому етапі важко визначити причини конфліктних ситуацій, способи й шляхи їх вирішення [12]. Л. Ковакс писала про етапи розвитку взаємин й визначила етап злиття, при якому люди не можуть «насититися один одним», оскільки поглинені почуттям любові [5]. Більшість пар проводять спільно вільний час, інтенсивно поглинають інформацію один від одного, зосереджені на взаємопізнанні. На цьому етапі стосунків партнери переважно взаємодіють із ідеалізованим образом іншого й не здатні бачити його реальні особистісні якості. Цей етап може тривати до півтора року.

Після етапу злиття починається другий етап – очікування. У цей період приходить розуміння того, що партнер не відповідає очікуваному ідеалу. Це викликає відчуття схоже на маленьку зраду, що викликає відразу, ненависть і

злість. У цей період відбувається пошук оптимальної дистанції з партнером, робота над своєю ідентичністю, набуття навичок вирішення конфліктів. На цьому етапі люди часто розлучаються.

Боротьба за владу, яка супроводжує пару на третьому етапі розвитку взаємин, також дуже шкодить стосункам. Провідна тема цього періоду – це контроль. Один із партнерів (або обоє) намагається контролювати іншого, чим й демонструє свою владу. Звична реакція в такому випадку – бунт та дратівливість, що викликає конфлікт.

Описані Л. Ковакс етапи до певної міри віддзеркалюють динаміку взаємин подружжя в молодій сім'ї та зумовлюють виникнення кризи першого року спільного життя.

Одним із важливих питань є виокремлення чинників виникнення конфліктів між партнерами. Причин сімейних конфліктів дуже багато: різні погляди на сімейне життя; нереалізовані очікування і незадоволені потреби, пов'язані з сімейним життям; алкоголізм одного з подружжя; подружня невірність; грубість, зневажливе ставлення один до одного; небажання чоловіка допомагати дружині в домашніх справах; побутова невлаштованість; неповажне ставлення чоловіка до родичів дружини і навпаки; відмінності в духовних інтересах і потребах тощо [9].

Заслуговує на увагу запропонований В.А. Сисенко перелік факторів, що зумовлюють виникнення конфліктів: незадоволеність сексуальних потреб одного з подружжя; незадоволеність потреби в цінності й значущості свого «Я» (порушення почуття власної гідності з боку іншого партнера, його зневажливе, неповажне ставлення, образи, постійна критика); незадоволеність потреби одного партнера або подружжя в позитивних емоціях (відсутність ласки, ніжності, турботи, уваги і розуміння, психологічне відчуження подружжя один від одного, емоційна холодність); пристрасть до спиртних напоїв та азартних ігор, що призводить до значних грошових витрат; фінансові розбіжності подружжя (питання взаємного бюджету, утримання сім'ї, вкладу кожного з партнерів в її матеріальне

забезпечення); незадоволеність потреби у взаємодопомозі, взаємної підтримки, потреби в кооперації і співробітництво, незадоволеність веденням домашнього господарства [31].

Низка вчених зауважують, що созалежні стосунки також можуть сприяти виникненню численних конфліктів у сім'ях (І.А. Бару, А.С. Кочарян, О.П. Песоцька, О.В. Смолінська, О.В. Фролова). Міжособистісна залежність дорослих людей – це досить травматичний досвід переживання, який призводить до порушень функціонування особистості в різних сферах життя. Міжособистісна залежність здебільшого пов'язана з втратою власних меж та прагненням емоційно спиратися на інших [25].

Отже, як показують результати теоретичного аналізу, вагомими чинниками у процесі виникнення та перебігу конфліктів є низка особистісних особливостей партнерів.

1.2. Психотравмуючі наслідки подружнього конфлікту

Конфлікти в сім'ї можуть мати психотравмуючі наслідки для подружжя. У конфліктній родині закріплюється негативний досвід спілкування, втрачається віра в можливість існування дружніх і ніжних взаємин між партнерами, накопичуються негативні емоції, з'являються психотравми [13].

Стан сімейної незадоволеності, який виникає через наявність психотравмуючих факторів, виявляється через помітну розбіжність між очікуваннями індивіда щодо родини й її реальним життям. Незадоволеність наззовні виражається здебільшого в емоційних вибухах істериках.

Нервово-психічна напруга – одне з основних психотравмуючих переживань. Воно виникає в результаті створення для подружжя ситуацій постійного психологічного тиску, складного чи навіть безвихідного становища; перешкод для прояву важливих для нього почуттів, задоволення потреб; створення ситуації постійного внутрішнього конфлікту в подружжі. Виявляється в дратівливості, поганому настрої, порушеннях сну, приступках немотивованої люті [25]. Стан провини залежить від особистісних

особливостей подружжя. Людина відчуває себе перешкодою для навколишніх, винуватцем будь-якого конфлікту; схильна сприймати ставлення інших членів сім'ї до себе як обвинувачення та докори [9].

Конфлікти в родині відображаються не тільки на психічному, але і на фізичному здоров'ї подружжя: послаблюється імунна система, збільшується схильність до інфекцій, підвищується ризик захворювання пневмонією.

Постійне напруження, неможливість прямої комунікації, незадоволеність подружнім життям штовхають партнерів до радикального вирішення таких складаних стосунків – розлучення. Варто наголосити, що розлучення має низку негативних наслідків, які є психотравмуючими для особистості й накладають негативний відбиток на функціонування суспільства.

Таким чином, тривалі неконструктивні конфлікти в сім'ях мають негативні наслідки безпосередньо як для особистості й подружжя, так і для суспільства загалом. Саме тому провідним завданням серед фахівців психологів є знаходження оптимальних шляхів розв'язання подружніх конфліктів.

1.3. Технологія психологічного посередництва як метод розв'язання конфліктів у сім'ї

Психологічне посередництво – це форма роботи психолога із врегулювання конфліктів, яка спрямована на розв'язання конкретних конфліктних ситуацій; психологічна допомога людям у конфліктних ситуаціях, спрямована на відновлення порушених стосунків та їхнє продовження на новій, більш конструктивній основі [13].

Психологічне посередництво в міжособистісних конфліктах – це участь психолога в комунікативному процесі, спрямованому на створення такої ситуації у взаємодії учасників конфлікту, яка сприяє зменшенню протистояння та виникненню згоди між партнерами [13]. Варто наголосити, що психологу-посереднику доводиться працювати з людьми, які пов'язані

між собою тривалими стосунками, тому його робота має бути спрямована не лише на пошук взаємоприйнятної рішення, а й на відновлення та збереження взаємин між учасниками конфліктної ситуації.

У психологічній літературі запропоновано різні схеми та технології психологічного посередництва (В. Бучко, Т. Коваленк, О.А. Островська, М.Я. Поліщук, В. Рєзнікова, О.Г. Серєда, В.Б. Череватюк). Здебільшого виокремлюють три основних етапи у процесі здійснення посередництва психологом. Найбільш ґрунтовні характеристики кожного з етапів представлено у *додатку А*.

Отже, психологічне посередництво є одним із ефективних способів розв'язання подружніх конфліктів. Варто наголосити, що посередництво – це процес, який має низку послідовних етапів, завдань та дій психолога. Здебільшого в літературі описано універсальну структуру процесу психологічного посередництва, втім вкрай мало розвідок, у яких би висвітлювався процес та технології психологічного посередництва для подружніх пар молодого сім'ї.

Висновки до розділу 1

Процесі становлення молодого сім'ї супроводжується низкою конфліктів, які викликаються сукупністю чинників. Протистояння подружжя, яке має місце в ситуації конфлікту, часто спричинює виникнення психотравмуючих наслідків та, як наслідок, призводить до розлучення.

Психологічне посередництво можна використовувати як метод запобігання тривалих конфліктів в подружніх підсистемах. Варто наголосити, що посередництво – це процес, який має низку послідовних етапів, завдань та дій психолога.

Розділ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТІ В МОЛОДІЙ СІМ'Ї

2.1. Аналіз дослідження стилю поведінки в конфлікті у подружжя в молодій сім'ї

Першим етапом дослідження було визначення специфіки подружніх конфліктів. З цією метою було використано опитувальник, розроблений К. Томасом-Р. Кілманом та призначений для вивчення схильності особистості до конфліктної поведінки, виявлення певних стилів вирішення конфліктної ситуації.

В ході тестування було виявлено, що майже половина від усієї вибірки жінок (47%) обрали домінуючою поведінкою суперництво. На нашу думку, це може бути обумовлено тим, що в реаліях сучасного часу спостерігається лібералізація гендерних ролей та боротьба з гендерною дискримінацією. Відповідно, більшість жінок засвоюють та продукують поведінкові патерни, які здебільшого були характерні для чоловіків.

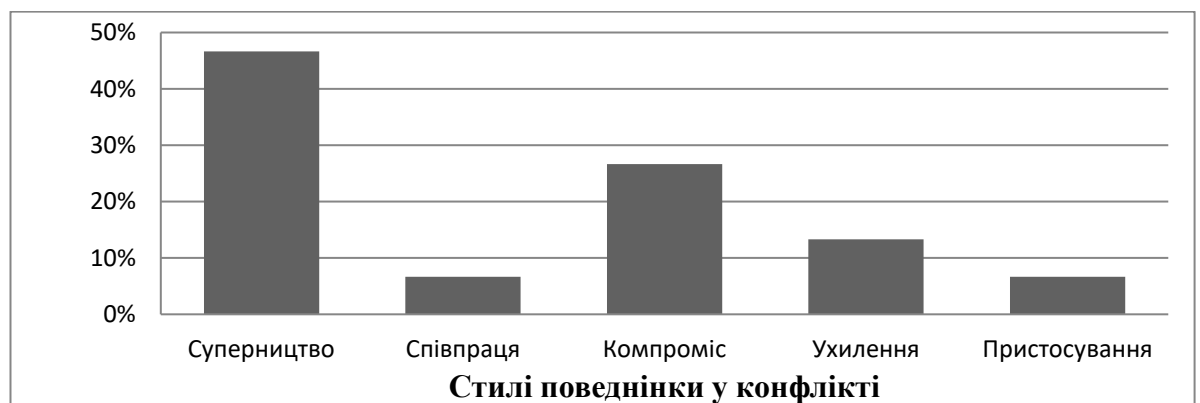

Рис. 2.1. Домінуюча поведінка жінок у конфлікті за К. Томасом-Р. Кілманом

Другою за чисельністю домінуючою поведінковою стратегією виявився компроміс. Майже чверть (27%) вибірки визнала такий тип поведінки найвдалішим для себе. Ці жінки готові поступитися деякими своїми інтересами з метою вирішення конфлікту, знаходити рішення, які

задовольнить обох партнерів. Третє місце посіла тактика ухилення – 13% жінок найчастіше обирають саме таку тактику поведінки в конфлікті, щоб уникати суперечок й не загострювати ситуацію. Варто наголосити, що така поведінка не є ефективною у конфлікті, навіть якщо вона й здатна забезпечити на певний час відносну стабільність. Накопичення незадоволення та напруження може спричинити різні негативні наслідки як для психічного, так і для соматичного здоров'я партнерів.

Найменший відсоток жінок обрали тактику співпраці та пристосування за основну (по 7% з вибірки). Це можна пояснити тим, що тактика співпраці вимагає багато зусиль для подолання конфлікту, знаходження оптимального рішення для обох партнерів. Стратегія пристосування є дуже ресурсовитратною для особистості, потребує високої адаптивності та гнучкості, що не притаманна більшості партнерів у молодих сім'ях.

Розглянемо результати діагностики чоловіків.

**Рис 2.2. Домінуюча поведінка чоловіків у конфлікті
за К. Томасом-Р. Кілменом**

Як видно з рис 2.2., найбільший відсоток чоловіків (47%) обирали суперництво домінуючою поведінкою. Такі результати свідчать про бажання вирішити конфлікт на свою користь, що є природнім для осіб чоловічої статі.

Другою за чисельністю є стратегія компромісу (вона посідає друге місце у вибірці, оскільки її обрала третина чоловічої вибірки – 33%). Очевидно, що певна кількість чоловіків здатні домовлятися з партнерками, знаходити спільне рішення в результаті відмови/модифікації від частини власних попередніх цілей.

На відмінну від жінок, 13% чоловіків обрали провідною тактикою поведінки в конфлікті пристосування. Така тактика здатна обмежувати досягнення інтересів та цілей партнера та, з одного боку, сприяти збереженню стосунків унаслідок відсутності відкритих конфліктів. Втім з іншого боку, тактика пристосування не сприяє розвитку гармонійних взаємин партнерів через неможливість виявити справжнє Я чоловіка, продемонструвати актуальні для нього прагнення.

Четвертою за показником стала тактика співпраці, яку обрали майже 7% чоловіків. Невеликий відсоток людей, які застосовують саме таку стратегію поведінки в конфлікті, на нашу думку, пояснюється тим, що партнери мають занадто мало спільного досвіду розв'язання конфліктів. Стратегія співпраці потребує багато зусиль, спрямованих на вміння витримувати негативні переживання й водночас прагнути до знаходження спільного рішення.

Цікавим виявився той факт, що жоден із чоловіків не обрав тактику ухилення як домінуючу поведінку у конфлікті. Це може бути пов'язано з гендерними особливостями чоловіків та зумовлена наявними стереотипами в суспільстві.

За допомогою статистичного непараметричного критерію Пірсона ми вираховували статистичну значущість показників. Серед вибірки, яка складається з 30 осіб показник $\chi^2_{\text{емп}} = 79.9$, тобто попадає до зони значущості при $p \leq 0.01$. Це означає, що отримані дані є достовірними й статистично значущими.

2.2. Аналіз дослідження рівня прояву основних симптомів агресії й ворожості між чоловіком і жінкою

Опитувальник агресивності А. Басса – А. Даркі призначений для виявлення рівня агресивності респондентів. Метою застосування саме цього опитувальника було з'ясування емоційних особливостей перебігу конфліктів між партнерами. Зокрема, увага приділялася аналізу шкал та сумарним індексам ворожості та агресивності.

Проаналізуємо результати діагностики за методикою в жінок. Перше місце за домінуючим проявом агресії серед жінок посідає вербальна агресія (80%). Це значна більшість серед усієї вибірки. Вербальна агресія – це вираз негативних почуттів як через форму (крик), так і через зміст словесних відповідей (прокляття, погрози). Друге місце посіла образа, 13% жінок обрали її домінуючим проявом агресії. Лише 7% в першу чергу реагують на конфлікт фізичною агресією. Інші види агресивності залишились не обраними.

Серед чоловіків результати були дещо інші. Майже половина, а саме 47% чоловіків в першу чергу проявлять вербальну агресію, скоріш за все, вона виступає захисним механізмом у випадку суперечки або конфлікту. Майже чверть вибірки (27%) виявляють свою агресію через фізичну силу. Фізична агресія – це використання фізичної сили проти іншої особи. Мірятися силою та самостверджуватися саме за рахунок сили є характеристикою, здебільшого притаманною чоловікам, ніж жінкам. П'ята частина (20%) усіх чоловіків обрала для себе образу більш зручним типом реагування на конфлікт і лише 7% реагують непрямою агресією. Наочно результати діагностики продемонстровано у **додатку В**.

За допомогою статистичного непараметричного критерію Пірсона ми вирахували статистичну значущість показників. Серед вибірки, яка складається з 30 осіб показник $\chi^2_{\text{емп}} = 79.9$, тобто попадає до зони значущості при $p \leq 0,01$, що свідчить про те, що отримані дані є достовірними й статистично значущими.

2.3. Результати дослідження діагностики психологічної статі за методикою С. Бем

Методика була запропонована С. Бем для діагностики психологічної статі й визначення ступеню андрогінності, маскулінності і фемінності особистості. Опитувальник містить 60 тверджень (якостей), на кожне з яких випробовуваний відповідає «так» або «ні», оцінюючи тим самим наявність або відсутність у себе названих якостей.

Переважає більшість жінок, а саме 87%, характеризується поєднанням фемінних і маскулінних якостей, що в результаті свідчить про приналежність психологічної статі до андрогінної. Відповідно до існуючих уявлень індивід не обов'язково є носієм чітко вираженої психологічної маскулінності або фемінності. В особистості можуть бути на паритетних засадах представлені істотні риси як маскуліного, так і фемініного типів. При цьому передбачається, що в андрогіна ці риси представлені гармонійно і взаємодоповнюють один одне. Вважається, що така гармонійна інтеграція маскулінних і фемінінних рис підвищує адаптивні можливості андрогінного типу. 7% жінок з вибірки продемонстрували виразні характеристики маскуліного типу. До суто чоловічих рис традиційно відносяться такі, як незалежність, наполегливість, домінантність, агресивність, схильність до ризику, самостійність, впевненість у собі тощо. 7% жінок продемонстрували особливості, притаманні фемініному типу. Зокрема мова йде про такі: поступливість, м'якість, чутливість, сором'язливість, ніжність, сердечність, здатність до співчуття, співпереживання тощо.

Серед чоловіків результати діагностики виявилися іншими. На разі не виявлено жодної особи, яка б мала яскраво виражені характеристики маскулінності та фемінності. За результатами діагностики зафіксовано: 100% опитуваних чоловіків виявилися належними до андрогінного типу, що говорить про їх високі адаптивні можливості. Андрогіни не поступаються маскуліному типу ні за рівнем самоповаги в цілому, ні за рівнем самооцінок

академічних досягнень і власної зовнішності (фізичне Я). Наочні результати за методикою представлено у *додатку В*.

За допомогою статистичного непараметричного критерію Пірсона ми вираховували статистичну значущість показників. Серед вибірки, яка складається з 30 осіб показник $\chi^2_{\text{емп}} = 101$, тобто попадає до зони значущості при $p \leq 0,01$, що вказує на достовірність даних та статистичну значущість результатів.

2.4. Аналіз дослідження міжособистісної залежності у молодих сім'ях

Тест-опитувальник на визначення міжособистісної залежності (Interpersonal Dependency Inventory) був створений Р. Гіршфільдом у 1977 р. та адаптований О. П. Макушиною. Запропонована адаптована методика широко використовується для діагностики залежності за різними параметрами від іншої людини.

За результатами методики, 87 % жінок схильні шукати емоційну опору в інших. Вони потребують від свого партнера підтримки та в ситуації виникнення проблеми чи конфлікту будуть очікувати, що їх зрозуміють та нададуть допомогу. Лише 13% мають схильність до невпевненості у собі, через що почувають певну обережність, настороженість у взаєминах. Цікаво, що жодна жінка не виявила високого прагнення до автономії. На нашу думку, це можна пояснити тим, що від природи жінка схильна обирати сильного чоловіка й сформувати, таким чином, безпечне середовище.

Більша половина (60 %) чоловіків високо цінують емоційну підтримку, яку вони можуть отримати від своїх партнерів. Їм необхідна своєрідна опора з метою набуття почуття впевненості. П'ята частина (20%) опитуваних чоловіків виявила високу схильність до невпевненості у собі. Це число більше, ніж у жінок, що можна пояснити тим, що й рівень домагань у чоловіків зазвичай вищий. Крім того, 20% чоловіків виявили своє прагнення

до автономії, що є характерним та типовим для чоловіка. Наочно дані продемонстровано у *додатку В*.

За допомогою статистичного непараметричного критерію Пірсона ми вираховували статистичну значущість показників. Серед вибірки, яка складається з 30 осіб показник $\chi^2_{\text{емп}} = 21.8$, тобто попадає до зони значущості при $p \leq 0,01$.

2.5. Аналіз кореляційних зв'язків

З метою з'ясування особливостей виникнення та перебігу подружніх конфліктів у молодих сім'ях в роботі використовувався коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона. Так, емпірично виявленні значущі зв'язки між деякими параметрами психодіагностичних методик. Зведені дані про статистично значущі кореляційні зв'язки наведено в *додатку Г*.

Якісний аналіз результатів дозволив визначити специфіку поведінки та особливості реагування на конфлікт у внутрішньосімейних взаєминах молодої сім'ї. Так, при високому показнику суперництва підвищується індекс агресії: агресивність виявляється у відкритому протистоянні, не потребує прихованості, на відмінну від ворожості. Ворожість – це прихована агресія, яка має на меті нанести шкоду іншому, втім застосовувати непрямі приховані засоби. Відповідно чим нижчий рівень ворожості, тим очевидніше, що особистість обере стратегію співпраці.

Невпевнені в собі люди схильні обирати для себе тактику суперництва, що говорить про їх схильність до відкритої агресії. Такий спосіб вираження агресивності вказує на їх внутрішню потребу в тому, щоб оточуючі дослухалися до їх думки або виражали схвалення. Натомість яскраво виражені показники автономії, що виявляється, перш за все, в прагненні партнера бути диференційованим від свого партнера, але при цьому залишатися з ним у стосунках, сприяють обранню тактики компромісу. Це свідчить про можливість партнерів домовлятися, шукати спільне рішення, водночас не відмовлятися від актуальних власних потреб.

Аналіз показав, що невпевненість у собі приводить або до агресивного ставлення та бажання задовольнити лише свої потреби, або до тактики пристосування, де задоволення лише своїх потреб є вже не таким важливим. Потреба в емоційній підтримці властива тим людям, які схильні ухилятися від конфлікту.

Висновки до II розділу

Результати констатувального експерименту засвідчили, що майже половина жінок та половина чоловіків обирають для себе суперницький тип поведінки як домінуючий. У той час така стратегія розв'язання конфлікту як співпраця обирається лише інколи. Як жінки, так і чоловіки мають високий рівень прояву агресії. Переважна більшість жінок надають перевагу вербальній агресії. Чверть чоловічої вибірки, на відміну від жінок, мають тенденцію виявляти фізичну агресію.

Дослідження психологічної статті показало, що серед досліджуваних всі чоловіки належать до андрогінного типу особистості. Натомість серед жінок зустрічаються особи, які схильні як до маскулінного типу особистості, так і до фемінного типів. Для більшості жінок та чоловіків потреба в емоційній опорі від свого партнера є дуже важливою та необхідною складовою спільного життя. На відмінну від жінок, чоловіки здебільшого виявляють прагнення до автономії.

Розділ 3. ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА В УРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТІВ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

3.1. Концептуальні засади технології психологічного посередництва для урегулювання конфліктів у молодих сім'ях

Аналіз наукових розвідок теоретичного та практичного спрямування надає змогу стверджувати, що у психологічній практиці розроблено етапи та технології психологічного посередництва. Втім переважно ці розробки є узагальненими й не підкреслюють специфічність психологічного посередництва для певних категорій сімей. Крім того, існуючі розробки щодо ведення психологічного посередництва здебільшого стосуються розв'язання конфліктів між людьми, які не пов'язані між собою емоційними сімейними взаєминами. Відповідно виникла необхідність створення алгоритму посередництва та конкретних психологічних технологій для реалізації запропонованих в алгоритмі етапів.

Розробка алгоритму передбачає виокремлення послідовних етапів для досягнення певної мети. Отже, у процесі створення алгоритму психологічного посередництва ми спиралися на розробки сучасних вчених-психологів щодо етапів ведення посередництва. З огляду на те, що робота проводилася з подружжями в молодій сім'ї, виникла необхідність розробити алгоритм психологічного посередництва саме з молодими сім'ями. Нагадаємо, що в класичній літературі йдеться про три базові етапи, де перші два – це зустріч із одним із партнерів. Лише третій етап – спільна зустріч подружжя з психологом.

Ми пропонуємо дещо змінити алгоритм психологічного посередництва розв'язання конфліктів у молодих сім'ях і виокремити п'ять етапів: спільна зустріч психолога з подружньою парою, дві зустрічі психолога з кожним

партнером, дві зустрічі психолога-посередника з подружньою парою. Візуально окреслені етапи продемонстровано на рис. 3.9.

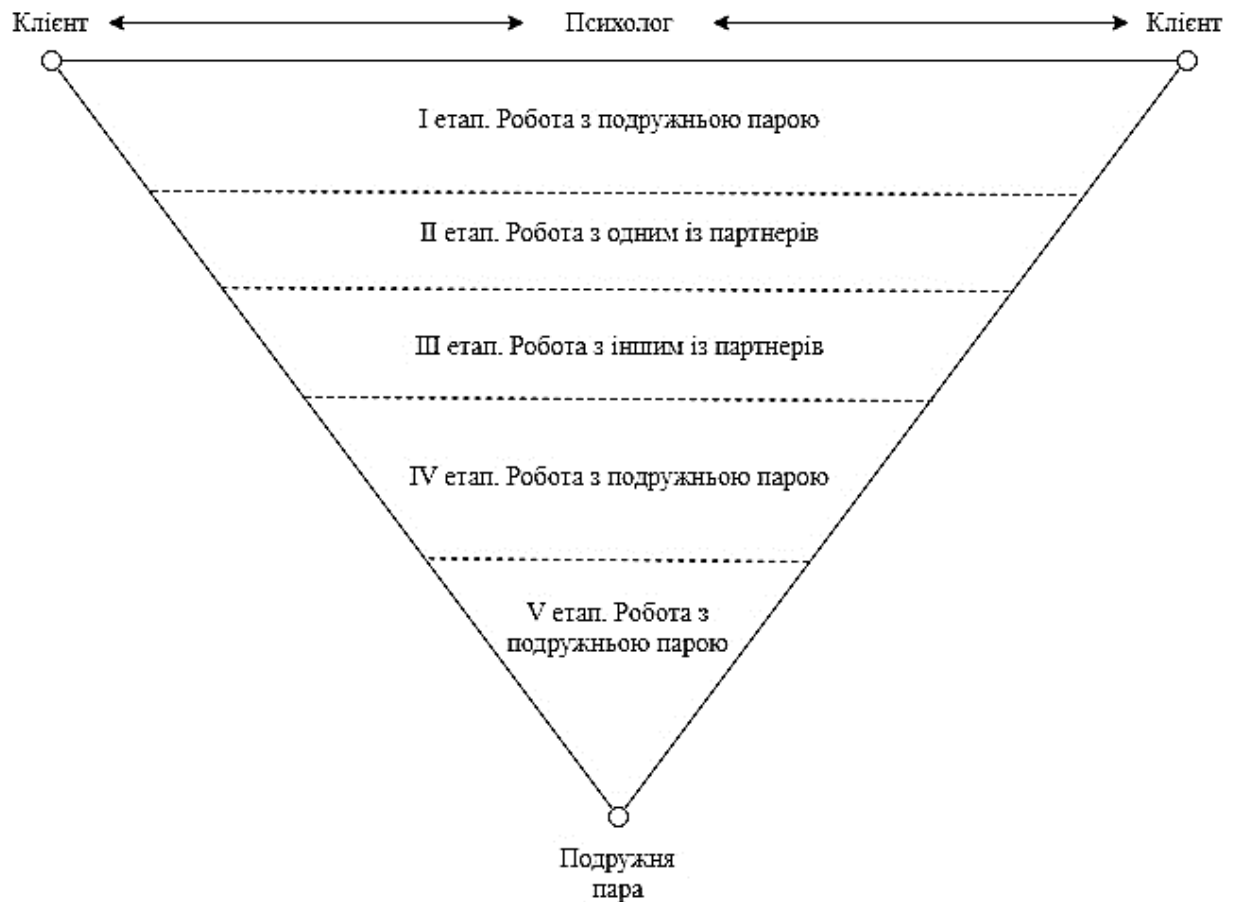

Рис. 3. 1. Алгоритм психологічного посередництва в розв'язанні подружніх конфліктів у молодих сім'ях

Необхідність зустрічі з подружньою парою на першому етапі зумовлена низкою чинників. На нашу думку, це в межах такої зустрічі психолог має можливість вивчити: індивідуальну поведінку кожного з партнерів та характер їх поведінки в конфлікті; ієрархію у взаєминах; засоби маніпуляції у процесі спільної взаємодії; процес перебігу актуального конфлікту; особливості сприйняття конфліктної ситуації кожним із партнерів. Крім того, спільна зустріч партнерів унеможливорює створення коаліції психолога з одним із партнерів, що вельми важливо для процесу посередництва.

Для реалізації етапів за нашим алгоритмом було розроблено та підібрано низку психологічних технік. У загальному контексті, психотехніка

– це науково обґрунтовані знання щодо функціонування психіки людини поєднанні з практикою їх застосування; психологічні засоби, прийоми та операції при виконанні певної діяльності [34]. Відповідно для реалізації етапів алгоритму психологічного посередництва було розроблено низку психотехнік, які представлено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

**Завдання та технології реалізації алгоритму
психологічного посередництва з подружжям у молодій сім'ї**

Етап	Завдання	Психотехніки
I. Робота з подружньою парою.	Специфічні для посередництва: 1. Встановлення рапорту. 2. Відреагування негативних емоцій партнерів. 3. З'ясування провідних структурних елементів конфлікту (предмет, об'єкт, мотиви та потреби). Із урахуванням особливостей життєвого циклу: 4. Інформування партнерів щодо актуальних задач розвитку сім'ї на цьому етапі 5. Сприяти деідеалізації партнерів.	1. Психотехніка «Квадрат конфлікту» (додаток Д). 2. Застосування циркулярних запитань (додаток Д).
II. Робота з першою стороною конфлікту.	Специфічні для посередництва: 1. З'ясування провідних структурних елементів конфлікту (предмет, об'єкт, мотиви та потреби). 2. Перерозподіл відповідальності. 3. Нормалізація емоційних переживань.	1. Психотехніка «Квадрат конфлікту». 2. Робота з асоціативними метафоричними картами «Креатив» .

Продовження таблиці 3.2.

	Із урахуванням особливостей життєвого циклу: 4. Інформування партнерів щодо гендерної специфіки побудови взаємин. 5. З'ясування актуальних потреб у стосунках.	
III. Робота з другою стороною конфлікту.	Завдання та психотехніки ідентичні 2 етапу. Варто наголосити, що робота з кожним партнером є конфіденційною. Особливості бесіди не висвітлюються іншому партнеру (лише за умови попередньої домовленості).	
IV. Робота з подружньою парою.	Специфічні для посередництва: 1. Пошук шляхів розв'язання конфлікту. Із урахуванням особливостей життєвого циклу: 1. Розвиток навичок конструктивного конгруентного спілкування. 2. Розвиток здатності до розуміння та інтерпретації емоційних переживань партнера. 3. Стимулювання до побудови особистих та сімейних меж.	1. Вправа «Кольорова любов» (додаток Д). 2. Вправа «Сімейні правила та сімейні межі» (додаток Д). 4. Техніка «Я – висловлювання» (додаток Д).
V. Робота з подружньою парою.	Специфічні для посередництва: Пошук оптимальних способів реалізації обраних партнерами шляхів розв'язання конфлікту. Із урахуванням особливостей життєвого циклу: Стимулювати бажання партнерів до взаємопізнання.	1. Техніка «Я – висловлювання». 2. Циркулярні запитання.

Зауважимо, що в роботі зазначені розроблені або модифіковані автором психотехніки. Крім поданих у роботі використовувалася низка інших психотехнік.

На кожному з етапів є мета, яку ми маємо досягти у процесі роботи з парою. На першому етапі відбувається зустріч із подружжям з метою зібрати необхідну інформацію щодо конфліктогенів та особливостей взаємин у подружжі. Важливо провести інформативну бесіду на тему особистісних якостей людини та стосунків у парі. Пояснити, що деякі властивості людини змінити майже неможливо, тому треба навчитися адаптуватися до ситуації. Така інформативність сприяє деідеалізації партнера та допомагає прийняти факт того, що конфлікт є закономірним явищем.

На другому та третьому етапі відбувається робота з кожним партнером окремо. Наша робота зосереджена на тому, щоб надати змогу кожному відреагувати негативні емоції; виявити ті потреби, які є нереалізованими у взаєминах; знайти шляхи вирішення та задоволення цієї потреби. На цих етапах ми застосовуємо вправу «Квадрат конфлікту», яка допомагає зрозуміти, що лежить на поверхні та в основі конфлікту. Крім того, в роботі використовувались метафоричні карти з метою зменшення напруги та зняття захисних механізмів. Ця вправа спрямована на з'ясування бачення власних взаємин.

Четвертий та п'ятий етапи нашого алгоритму спрямовані на відреагування негативних емоцій та переживань у парі. Для того, щоб стимулювати партнерів до знайомства зі справжнім «Я» партнера використовувалася вправа «Сімейні правила та сімейні межі». Техніка «Кольорова любов» покликана дослідити провідний тип емоційно-чуттєвих стосунків, любові у стосунках із партнером.

У роботі застосовувався модифікований варіант техніки «Я – висловлювання». Це є необхідним для молодого сім'ї, тому що в спільному житті є потреба прямої конгруентної комунікації й налагодження рапорту між подружжям з метою вирішення конфліктних ситуацій.

Таким чином, алгоритм та психотехніки психологічного посередництва дозволяють вирішити питання щодо предмету конфлікту в молодому подружжі; допомагають розкрити усі аспекти подружнього життя молодої сім'ї. Зауважимо, що акцент технології посередництва спрямований не на те, щоб провести глибинну консультацію для пари та вирішити всі проблеми. Основна мета психологічного посередництва для розв'язання конфліктів – показати методи спільного вирішення конфлікту, провести інформативну бесіду та надати рекомендації щодо подальшої взаємодії одне з одним.

3.2. Визначення впливу технології психологічного посередництва на перебіг конфліктів у молодих сім'ях

Формувальний експеримент складався з двох етапів: впровадження алгоритму та психотехнологій психологічного посередництва; проведення повторної психодіагностики з тими сім'ями, де було проведено технологію посередництва. У формувальному експерименті взяли участь 5 сімей (10 осіб). Для оцінки зрушення значень досліджуваної ознаки застосовували метод математичної обробки ϕ^* -критерій Фішера.

Розглянемо результати повторної психодіагностики за методикою Томаса-Кілмена.

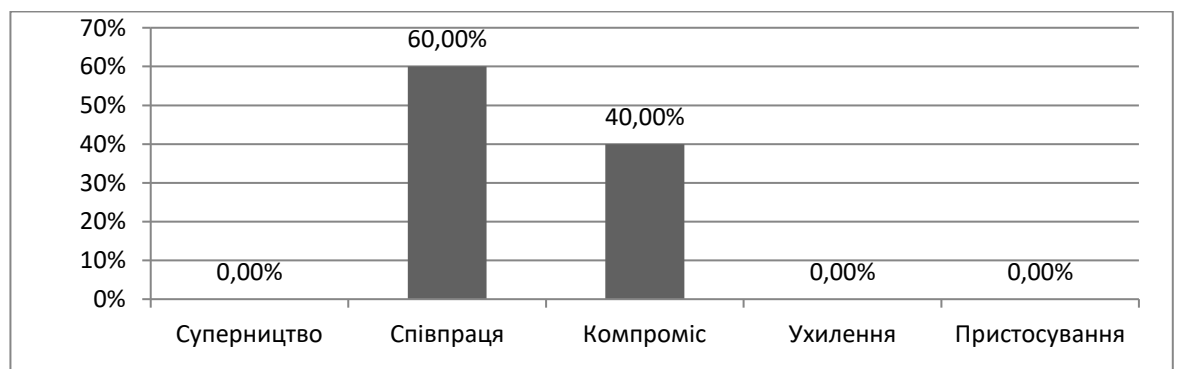

Рис. 3.4. Стратегія поведінки в конфлікті жінок експериментальної групи (за Томасом-Кілменом)

Як видно з рис. 3.4., 60% жінок після впровадження алгоритму та психотехнологій психологічного посередництва обрали співпрацю як домінуючий тип поведінки. 40% осіб зазначили, що в розв'язанні конфліктів надали б перевагу компромісу. Варто наголосити, що жодна з жінок не обрала суперництво, оскільки ця тактика не призводить до задоволення потреб обох сторін. Ухилення та пристосування також залишились осторонь, як найменш дієвий тип поведінки в конфлікті.

На відміну від жіночій вибірки, 60% чоловіків стали надавати перевагу компромісу в конфлікті, що свідчить про прагнення чоловіків до наближення та конструктивного розв'язання конфліктів. 40% чоловіків обрали співпрацю як найбільш зручну тактику поведінки. Варто наголосити, що співпраця є більш складною та ресурсновитратною стратегією. Втім саме така стратегія сприяє поглибленню стосунків партнерів (рис. 3.5). Цікаво, що після роботи з парами чоловіки почали уникати найменш дієвих тактик у парі: суперництва, ухилення, пристосування.

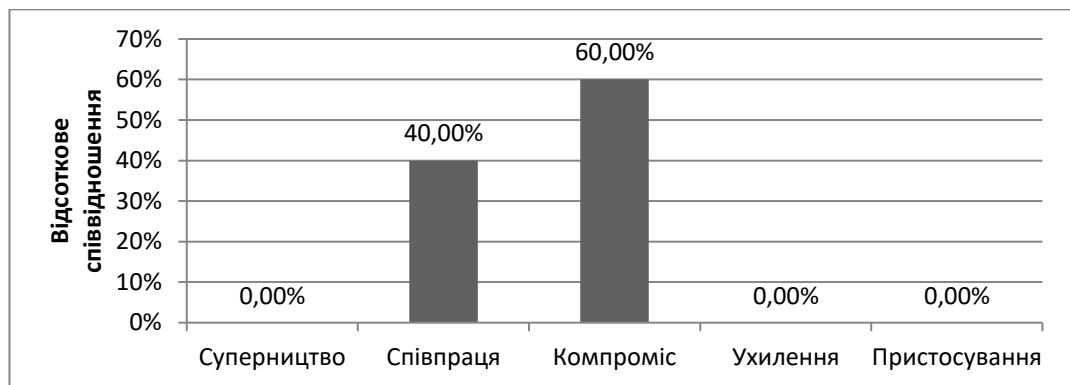

Рис. 3.5. Стратегія поведінки в конфлікті чоловіків експериментальної групи (за Томасом-Кілменом)

Завдяки непараметричному критерію Пірсона було вираховано статистичну значущість ($X^2_{\text{емп}} = 15$, при $p \leq 0,01$), що свідчить про достовірність та статистичну значущість даних. За ϕ^* -критерієм Фішера наявні зрушення належать до зони значущості: $\phi_{\text{Суперництво}} = 4,14$, при $p \leq 0,01$; $\phi_{\text{Співпраця}} = 3,38$, при $p \leq 0,01$. Зрушення у пристосуванні має значущість,

але при $p \leq 0,03$. Це свідчить про ефективність запропонованого алгоритму та психотехнологій у роботі з базовими стратегіями розв'язання конфлікту.

У процесі повторної діагностики агресії (методика А.Басса-А.Даркі) жінок з'ясовано, що 40% респондентів реагують на конфлікт дратівливістю. Крім того, непряма агресія, вербальна агресія та почуття провини посідають друге місце за частотою виникнення під час конфлікту (20% відповідно до кожного). Серед вибірки чоловіків результати повторної діагностики за методикою А. Басса – А. Даркі виявилися наступними: у чоловіків дратівливість посідає перше місце за частотою виникнення (майже половина, а саме 40%, в першу чергу реагують на конфлікт роздратуванням); непряма агресія, вербальна агресія, та на відміну від жінок, не почуття провини, а підозрілість займають друге місце за частотою виникнення (відповідно по 20%). За ϕ^* -критерієм Фішера) наявні зрушення належать до зони значущості: $\phi_{\text{Дратівливість}} = 3,75$, при $p \leq 0,01$; $\phi_{\text{Вербальна_агресія}} = 2,48$, при $p \leq 0,01$; $\phi_{\text{Образа}} = 2,33$, при $p \leq 0,01$; $\phi_{\text{Фізична_агресія}} = 2,33$, при $p \leq 0,01$. Отримані статистичні дані підкреслюють ефективність формувального експерименту. Підозрілість і почуття провини (1,76) мають значення при $p \leq 0,03$. Втім, негативізм і непряма агресія потрапили до зони незначущості, робота з досліджуваними не вплинула на ці показники (додаток Е).

За методикою С. Бем (визначення фемінності-маскулінності особистості) та методикою визначення міжособистісної залежності Р. Гіршфільда дані не змінилися, що вказує на стійку психологічну структуру феноменів, корекція яких потребує значних часових витрат. Технологія посередництва не є тривалою, що й унеможливило зрушення за певними шкалами.

Висновки до III розділу

Необхідність створення алгоритму посередництва у розв'язанні конфліктів для молодих сімей та конкретних психологічних технологій для реалізації запропонованих в алгоритмі етапів зумовлена недостатньою

розробленістю цього питання. Алгоритм психологічного посередництва для молодих сімей складається з п'ятьох базових етапів, серед яких три етапи присвячені зустрічам психологам із подружньою парою. У процесі реалізації етапів алгоритму психологічного посередництва розроблено або модифіковано низку психотехнік, які відповідають актуальним завданням розвитку сімейної пари в перші три роки спільного життя.

За допомогою методів математичної статистики (непараметричного критерію Пірсона, ϕ^* -критерія Фішера для оцінки зрушення значень досліджуваної ознаки) встановлено, що впровадження алгоритму психологічного посередництва виявилось ефективним у процесі урегулювання конфліктів із молодими сім'ями. Так, зрушення відбулися за показниками домінуючої стратегії поведінки в конфлікті та особливостями прояву агресивності. Втім не відбулося змін за методикою С. Бем (визначення фемінності-маскулінності особистості) та методикою визначення міжособистісної залежності Р. Гіршфільда. Очевидно, що психологічна робота (усвідомлення та диференціація) з такими властивостями як фемінність/маскулінність та міжособистісна залежність потребують значних часових витрат й виходять за межі провідних завдань технології психологічного посередництва.

ВИСНОВКИ

Конфлікти в молодих сім'ях – явище, яке супроводжується активним протистоянням партнерів, напруженням у стосунках та переважно має негативні наслідки для спільних взаємин. Вагомими чинниками у процесі виникнення та перебігу конфліктів є низка особистісних особливостей партнерів. Варто наголосити, що конфліктні ситуації специфічні для різних стадій розвитку сім'ї. Найбільш вагома роль конфлікту в період формування сім'ї, коли подружжя тільки починає адаптуватися одне до одного. Саме на цьому етапі важко визначити причини конфліктних ситуацій, способи й шляхи їх вирішення.

Постійне напруження, неможливість прямої комунікації, незадоволеність подружнім життям штовхають партнерів до радикального вирішення таких складаних стосунків – розлучення. Саме тому провідним завданням серед фахівців психологів є знаходження оптимальних шляхів розв'язання подружніх конфліктів. Для ефективного вирішення подружніх конфліктів в молодих сім'ях активно застосовують допомогу третьої сторони – психологічне посередництво. Психологічне посередництво та певні психологічні техніки роботи з партнерами здатні стимулювати партнерів до знаходження оптимальних та прийнятних для них шляхів вирішення спірних питань.

Вивчення особливостей поведінки у конфліктах у молодих подружжях дає підстави стверджувати, що конфліктність у молодих сімей є вагомою проблемою, яка потребує стороннього втручання. Емпірично доведено, що в цей період взаємин для подружжя характерне суперництво, яке заважає порозумінню в парі; невміння налагодити рапорт одне з одним призводить до підвищеного рівня прояву агресивності; етап взаємин, на якому перебуває подружжя сприяє високому рівню потреби в опорі на партнера і низькому прагненню до автономії.

Доведено, що суперництво як тип поведінки у конфлікті тісно пов'язаний із показником агресивності та позитивно корелює з невпевненістю у собі. Тип поведінки як співпраця є пропорційним до прагнення до автономії та обернено пропорційним до ворожості. Особистості, які мають схильність до компромісного вирішення конфлікту також мають високе прагнення до автономії.

З метою ефективного розв'язання подружніх конфліктів у молодих сім'ях було розроблено та впроваджено алгоритм психологічного посередництва й відповідні психотехніки. Психологічне посередництво – це форма роботи психолога із врегулювання конфліктів, яка спрямована на розв'язання конкретних конфліктних ситуацій; це психологічна допомога людям у конфліктних ситуаціях, спрямована на відновлення порушених стосунків та їхнє продовження на новій, більш конструктивній основі.

У розробленому алгоритмі психологічного посередництва виокремлено п'ять базових етапів. На кожному етапі визначено завдання, характерні для класичної форми окресленої технології та специфічні – з урахуванням актуальних завдань розвитку сім'ї на цьому етапі життєвого циклу. Для кожного етапу розроблено або модифіковано відповідні психотехніки, спрямовані на розв'язання окреслених завдань.

У результаті впровадження формувального експерименту та на основі результатів повторної психодіагностики зафіксовано зміни, які сягають рівня статистичної значущості. Найбільш виразні зміни виявилися у зниженні неконструктивних тактик поведінки в конфлікті й підвищенні показників застосування конструктивних стратегій – компромісу, співпраці (відповідно в подальшому процес урегулювання конфлікту буде протікати з урахуванням інтересів обох сторін); особливостей прояву агресії (зменшилися показники вербальної та фізичної агресії, образи тощо).

Перспективи подальшої роботи полягають у вивченні гендерних аспектів готовності до психологічного посередництва подружжя в молодих сім'ях; особливостей застосування посередництва в молодих сім'ях із дітьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dildar S., Amjad N. (2017) Gender Differences in Conflict Resolution Styles (CRS) in Different Roles: A Systematic Review. *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology*. 15 (2), 37- 41.
2. Alishba H., Amjad N. (2017) Implicit Relationship Beliefs and Conflict Resolution Styles as Predictors of Marital Satisfaction. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 24-32.
3. Helen Cleak, Margot Schofield, Andrew Bickerdike (2014) Efficacy of family mediation and the role of family violence: study protocol. *BMC Public Health*. 2014.
4. Tosun F., Dilmac B. (2015) Predictor Relationships between Values Held by Married Individuals, Resilience and Conflict Resolution Styles: A Model Suggestion [Электронный ресурс] // *Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri*. 849-851.
5. Kovacs L. (2007) Building a Reality-Based Relationship: The Six Stages of Modern Marriageby. Published December 21st 2007 by in Universe. 139 p.
6. Андреева Т.В. Психология современной семьи: монография. СПб.: Речь, 2005. 436 с.
7. Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Конфликтология. Учебник для вузов. М: Юнити, 2002. 591 с.
8. Бердникова Ю. Семейная жизнь на 5+. Гармония семейных отношений. Жизненные циклы семьи. Семейные конфликты и пути их разрешения. СПб.: Наука и Техника, 2008. 224с.
9. Богданов Г.Т., Богданович Л.А., Полеев А.М. и др. Супружеская жизнь: гармония и конфликты / сост. Л.А. Богданович. – 2-е изд. – М.: Профиздат, 1991. 175 с.
10. Василец Т.Б. Мужчина и женщина – тайна сакрального брака. СПб.: Речь, 2010. 496 с.

11. Вареца Е.С., Скиба Н.В. Природа и разрешение конфликтов в молодой семье // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. 2016. С. 90-96.
12. Гридковець Л.М. Підготовка особистості до майбутнього шлюбу засобами сучасної школи // Вісник КІБіТ. 2010. №1. С.64-68.
13. Гришина Н.В. Психология конфликта. 2-е изд. СПб.: Питер, 2008. 544 с.
14. Густодимова В.С. Опросник «Определение психологической зависимости» // Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського Національного університету ім. Івана Огієнка, інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України. 2014. Вип. 23. С. 147-160.
15. Дмитренко А.К. Психологія кохання. К.: Видавець Микола Дмитренко, 2007. 80 с.
16. Елизаров А.Н. Особенности психологического консультирования как самостоятельного метода психологической помощи // Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитационной работы. Журнал. 2000. №3. С. 11 – 17.
17. Елизаров А.Н. Роль духовных ценностных ориентаций в процессе интеграции семьи // Вестник Московского университета. Серия 14. Психология. 1997. №3. С. 59 – 67.
18. Калінкіна І.В. Творчість як варіант сублімації конфлікту. Збірник статей «Психосемантика». 2009. № 50. С. 14-19.
19. Кісарчук З.Г. Психологічна допомога сім'ї. Навч. посібник. К.: Главник, 2006. 128 с.
20. Котлова Л.О. Проблема конфліктності в молодій сім'ї в період первинної адаптації // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. 2014. Вип. 41. С.391-396.
21. Кочарян А. С. Нарушения эмоционального контакта у женщин при синдроме токсической любви / А. С. Кочарян, Е. В. Фролова, И. В. Гуртовая

// Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2008. – № 807. – С. 173-179.

22. Криза української сім'ї [Електронний ресурс] // Айпрес: сайт. URL: http://ipress.ua/news/kryza_ukrainskoi_simi_61_podruzhnih_par_rozluchayutsya_21641.html. Дата звернення: 12.12.18

23. Кучманич І.М. Психологія сім'ї: навчально-методичний посібник / Миколаїв: Іліон, 2018. 208с.

24. Ленгле А. Что на самом деле удерживает пару вместе [Электронный ресурс] // Клубер: сайт. URL: <http://www.cluber.com.ua/lifestyle/lichnaya-zhizn/2016/10/chto-na-samom-dele-uderzhivaet-paru-vmeste/>. Дата звернення: 18.01.19.

25. Малкина-Пых И.Г. Семейная терапия. Справочник практического психолога. М. ЭКСМО, 2008. 856 с.

26. Некрасов А.А. Семья без «брака». М.: Центрполиграф, 2012. 223 с.

27. Олифирович Н.И. Психология семейных кризисов. СПб. : Речь, 2008. 360 с.

28. Седих К.В. Психологія сім'ї: навч. посіб. К.: Академвидав, 2015. 192 с.

29. Седих К.В. Системна модерація як психологічна технологія гармонізації взаємодії сім'ї та освітньої інституції. Психологія і особистість. 2012. №1. 147-160.

30. Системная психотерапия супружеских пар / автор-сост. А.Я. Варга. М.: Когито-Центр, 2017. 342с.

31. Сысенко В.А. Супружеские конфликты. – М.: Мысль, 1989. 176.

32. Ткачук Т.А., Іщенко А.С. Психологічні особливості взаємодії подружжя у конфліктних ситуаціях // Молодий вчений. 2017. № 5 (45). С. 227-230.

33. Уайнхолд Б., Уайнхолд Дж. Противозависимость: бегство от близости / пер. с англ. Е.Бабенко, Г.Смолин. Каменец-Подольский: Аксиома, 2009. 328с.

34. Узлов Н.Д. Психотехнология: к проблеме определения понятия// Вестник Пермского Университета. Сер. «Философия. Психология. Социология». 2013. Вып.2 (14).

35. Українці масово розлучаються: цифри вражають [Електронний ресурс] // Народна Правда: сайт. URL: <https://narodna-pravda.ua/2018/01/15/ukrayintsi-masovo-rozluchayutsya-tsyfry-vrazhayut/>. Дата звернення: 18.01.19

36. Харли У.Ф. Законы семейной жизни. М.: Протестант, 1992. 208с.

Додаток А

**Етапи проведення технології психологічного посередництва
за Н.В. Гришиною**

ЕТАП	ЗАВДАННЯ ЕТАПУ	ДІЇ ПОСЕРЕДНИКА
1 Бесіда з першою стороною конфлікту	1. Сприяти тому, щоб клієнт брав відповідальність за прийняття рішення на себе. 2. Працювати в напрямку зменшення інтенсивності звинувачувальної позиції учасників конфлікту. 3. Трансформація запиту. 4. Обговорення можливого сприятливого результату вирішення конфлікту.	1. Отримати уявлення про конфлікт. 2. Визначити суть конфліктної ситуації, коло її учасників, їх позиції і інтереси, взаємини й установки.
2 Бесіда з другою стороною конфлікту	Такі ж як на першому етапі.	До попередніх дій посередника додаються: 1. Попередити про зустріч із першою стороною. 2. Ставити більш відкриті запитання.
Проміжний етап	1. Прийняття рішення про можливість спільного обговорення конфлікту. 2. Визначення кола учасників переговорів. 3. Робота з актуальними проблемами, які призвели до конфлікту. 4. Аналіз позицій та інтересів сторін. 5. Підготовка до початкової стадії переговорів – пояснення процедури і введення її правил посередником. 6. Виявлення загальних для сторін проблем (визнаних ними в якості предмета розбіжностей), складання приблизної схеми послідовності їх обговорення (з урахуванням значущості проблем і відносної можливості досягнення згоди). Вирішення організаційних питань – визначення місця та часу переговорів.	
3 Бесіда з парою	1. Введення нових правил взаємодії одне з одним. 2. Встановлення мети зустрічі.	1. Формулювання нейтральній ролі посередника в процесі посередництва.
Початкова стадія	3. Введення правил конструктивного спілкування.	2. Замінити «я» та «мені», на «ми», «нам».

Продовження таблиці 1.1

Основна стадія	1. Спільне обговорення учасниками конфліктної ситуації існуючих проблем. 2. Пошук варіантів вирішення конфлікту та змін позицій.	1. Організація конструктивного діалогу; 2. Забезпечення психологічної атмосфери обговорення; 3. Локалізація обговорюваних проблем; 4. Підтримка позитивних дій.
Завершальна стадія	1. Підвести підсумки. 2. Закріпити досягнуті домовленості.	1. Дотримання принципу нейтральності.

Результати психодіагностичного дослідження за тестом Томаса-Кілмена

№ пари	Стать	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Ухилення	Прийняття	А – Суперництво + Співпраця + 1/2 Компромісу	Б – Ухилення + Прийняття + 1/2 Компромісу	Прогнозування результату конфлікту	Домінуюча характеристика
1	Ж	2	4	5	10	9	8,5	21,5	Прогр.	У
	Ч	11	6	6	4	3	20	10	Вигр.	Су
2	Ж	5	8	7	5	5	16,5	13,5	Вигр.	Сп
	Ч	4	3	8	8	7	11	19	Прогр.	К
3	Ж	10	5	5	5	5	17,5	12,5	Вигр.	Су
	Ч	2	6	8	6	8	12	18	Прогр.	К
4	Ж	11	4	3	6	6	16,5	13,5	Вигр.	Су
	Ч	8	7	6	4	5	18	12	Вигр.	Су
5	Ж	9	7	6	4	4	19	11	Вигр.	Су
	Ч	8	9	5	5	3	19,5	10,5	Вигр.	Сп
6	Ж	4	6	8	7	5	14	16	Прогр.	К
	Ч	4	5	7	7	7	12,5	17,5	Прогр.	К
7	Ж	12	6	5	4	3	20,5	9,5	Вигр.	Су
	Ч	2	6	5	8	9	10,5	19,5	Прогр.	П
8	Ж	2	6	7	8	7	11,5	18,5	Прогр.	У
	Ч	5	5	7	6	7	13,5	16,5	Прогр.	К
9	Ж	11	7	5	4	3	20,5	9,5	Вигр.	Су
	Ч	10	7	8	2	3	21	9	Вигр.	Су
10	Ж	5	7	9	4	5	16,5	13,5	Вигр.	К
	Ч	9	7	7	4	3	19,5	10,5	Вигр.	Су
11	Ж	7	5	6	6	6	15	15	Равн.	Су
	Ч	10	7	6	4	3	20	10	Вигр.	Су
12	Ж	8	7	8	4	3	19	11	Вигр.	Су
	Ч	9	5	9	3	4	18,5	11,5	Вигр.	Су

№ пари	Стать	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Ухилення	Пристосування	А – Суперництво + Співпраця + 1/2 Компромісу	Б – Ухилення + Пристосування + 1/2 Компромісу	Прогнозування результату конфлікту	Домінуюча характеристика
13	Ж	5	6	6	6	7	14	16	Прогр.	П
	Ч	6	7	5	4	8	15,5	14,5	Вигр.	П
14	Ж	6	7	10	3	4	18	12	Вигр.	К
	Ч	3	4	8	8	7	11	19	Прогр.	К
15	Ж	2	5	6	9	8	10	20	Прогр.	У
	Ч	9	7	5	5	4	18,5	11,5	Вигр.	Су
Середнє значення	Ж	6,60	6,00	6,40	5,67	5,33	15,80	14,20	Вигр.	Су
	Ч	6,67	6,07	6,67	5,20	5,40	16,07	13,93	Вигр.	Су
Відсоткове співвідношення	Ж	46,67%	6,67%	20,00%	20,00%	6,67%				
	Ч	46,67%	6,67%	33,33%	0,00%	13,33%				

Продовження таблиці «Результати психодіагностичного дослідження тестом Томаса-Кілмана»

Результати психодіагностичного дослідження за тестом Басса-Даркі

№ пари	Стать	Фізична агресія	Непряма агресія	Дратівливість	Вербальна агресія	Образа	Підозлість	Негативізм	Почуття провини	Індекс агресії	Індекс ворожості	Домінуюча характеристика
1	Ж	2	1	2	4	9	8	3	5	9	17	О
	Ч	8	7	7	9	0	5	3	2	31	5	ВА
2	Ж	4	4	4	8	6	6	5	4	20	12	ВА
	Ч	4	6	5	6	8	6	2	8	21	14	О
3	Ж	6	6	6	9	3	5	3	6	27	8	ВА
	Ч	2	2	1	6	3	6	5	4	11	9	ВА
4	Ж	6	6	7	8	5	8	5	6	27	13	ВА
	Ч	6	7	5	7	3	4	1	4	25	7	НА
5	Ж	8	7	4	7	1	1	2	5	26	2	ФА
	Ч	9	4	6	6	3	6	3	2	25	9	ФА
6	Ж	4	6	4	7	4	4	1	3	21	8	ВА
	Ч	4	3	5	4	9	8	3	9	16	17	О
7	Ж	6	8	7	11	3	3	4	5	32	6	ВА
	Ч	2	3	2	5	4	4	1	4	12	8	ВА
8	Ж	3	1	2	7	4	2	3	6	13	6	ВА
	Ч	8	3	3	6	6	7	4	6	20	13	ФА
9	Ж	8	6	6	9	6	3	2	9	29	9	ВА
	Ч	8	9	8	10	1	2	3	8	35	3	ВА
10	Ж	5	3	6	4	8	8	2	4	18	16	О
	Ч	9	8	9	10	3	6	4	5	36	9	ВА
11	Ж	6	5	5	10	4	2	1	8	26	6	ВА
	Ч	10	4	4	9	6	9	4	6	27	15	ФА

№ пари	Стать	Фізична агресія	Непряма агресія	Дратівливість	Вербальна агресія	Образа	Підозлість	Негативізм	Почуття провини	Індекс агресії	Індекс ворожості	Домінуюча характеристика
12	Ж	6	6	5	8	3	5	3	6	25	8	ВА
	Ч	8	8	7	9	2	2	4	4	32	4	ВА
13	Ж	4	5	4	8	8	8	2	4	21	16	ВА
	Ч	5	6	4	6	7	5	1	6	21	12	О
14	Ж	4	5	5	7	6	5	4	6	21	11	ВА
	Ч	8	7	5	13	7	7	0	8	33	14	ВА
15	Ж	5	6	7	10	8	8	2	9	28	16	ВА
	Ч	8	3	6	6	3	6	5	3	23	9	ФА
Середнє значення	Ж	5,13	5,00	4,93	7,80	5,20	5,07	2,80	5,73	22,87	10,27	
	Ч	6,60	5,33	5,13	7,47	4,33	5,53	2,87	5,27	24,53	9,87	
Відсоткове співвідношення	Ж	6,67%	0,00%	0,00%	80,00%	13,33%	0,00%	0,00%	0,00%			
	Ч	26,67%	6,67%	0,00%	46,67%	20,00%	0,00%	0,00%	0,00%			

Продовження таблиці «Результати психодіагностичного дослідження за тестом Басса-Даркі»

Результати психодіагностичного дослідження за тестом Сандри Бем

№ пари	Стать	Фемининність	Маскулінність	Основний індекс IS = (F — M) x 2,322	Категорія
1	Ж	13	12	0,12	АНДРОГІННІСТЬ
	М	11	15	-0,46	АНДРОГІННІСТЬ
2	Ж	10	15	-0,58	АНДРОГІННІСТЬ
	М	7	15	-0,93	АНДРОГІННІСТЬ
3	Ж	12	17	-0,58	АНДРОГІННІСТЬ
	М	9	15	-0,70	АНДРОГІННІСТЬ
4	Ж	16	10	0,70	АНДРОГІННІСТЬ
	М	11	14	-0,35	АНДРОГІННІСТЬ
5	Ж	16	10	0,70	АНДРОГІННІСТЬ
	М	12	8	0,46	АНДРОГІННІСТЬ
6	Ж	15	11	0,46	АНДРОГІННІСТЬ
	М	11	16	-0,58	АНДРОГІННІСТЬ
7	Ж	12	18	-0,70	АНДРОГІННІСТЬ
	М	11	16	-0,58	АНДРОГІННІСТЬ
8	Ж	9	15	-0,70	АНДРОГІННІСТЬ
	М	4	15	-1,28	МАСКУЛИННІСТЬ
9	Ж	18	7	1,28	ФЕМІННІСТЬ
	М	11	15	-0,46	АНДРОГІННІСТЬ
10	Ж	12	8	0,46	АНДРОГІННІСТЬ
	М	11	18	-0,81	АНДРОГІННІСТЬ
11	Ж	7	16	-1,04	МАСКУЛИННІСТЬ
	М	11	16	-0,58	АНДРОГІННІСТЬ
12	Ж	16	9	0,81	АНДРОГІННІСТЬ
	М	10	18	-0,93	АНДРОГІННІСТЬ
13	Ж	18	17	0,12	АНДРОГІННІСТЬ
	М	7	9	-0,23	АНДРОГІННІСТЬ
14	Ж	14	20	-0,70	АНДРОГІННІСТЬ
	М	15	18	-0,35	АНДРОГІННІСТЬ
15	Ж	17	9	0,93	АНДРОГІННІСТЬ
	М	12	18	-0,70	АНДРОГІННІСТЬ
Середнє значення	Ж	13,67	12,93	0,09	АНДРОГІННІСТЬ
	Ч	10,20	15,07	-0,57	АНДРОГІННІСТЬ

Результати психодіагностичного дослідження за тестом Р.Гіршфільда

№ пари	Стать	Емоційна опора на інших	Невпевненість у собі	Прагнення до автономії	Залежність	Домінуюча характеристика
1	Ж	56	21	31	46	ЕО
	Ч	46	45	20	71	ЕО
2	Ж	44	36	43	37	ЕО
	Ч	52	38	27	63	ЕО
3	Ж	42	42	20	64	ЕО
	Ч	45	22	40	27	ЕО
4	Ж	46	44	18	72	ЕО
	Ч	39	26	30	35	ЕО
5	Ж	39	39	26	52	ЕО
	Ч	43	32	35	40	ЕО
6	Ж	49	29	34	44	ЕО
	Ч	48	49	30	67	Н
7	Ж	44	44	18	70	ЕО
	Ч	50	23	25	48	ЕО
8	Ж	50	22	35	37	ЕО
	Ч	53	40	36	57	ЕО
9	Ж	53	42	35	60	ЕО
	Ч	29	40	40	29	Н
10	Ж	35	39	39	35	Н
	Ч	34	36	46	24	А
11	Ж	45	46	22	69	Н
	Ч	29	42	29	42	Н
12	Ж	56	44	40	60	ЕО
	Ч	32	21	31	22	ЕО
13	Ж	49	29	35	43	ЕО
	Ч	39	36	40	35	А
14	Ж	32	31	43	20	А
	Ч	47	25	35	37	ЕО
15	Ж	55	34	25	64	ЕО
	Ч	43	29	27	45	ЕО
Середнє значення	Ж	46,33	36,13	30,93	51,53	
	Ч	41,93	33,60	32,73	42,80	
Відсоткова належність	Ж	87%	13%	0%		
	Ч	60%	20%	20%		

Додаток В

Результати формувального експерименту за психодіагностичними методиками

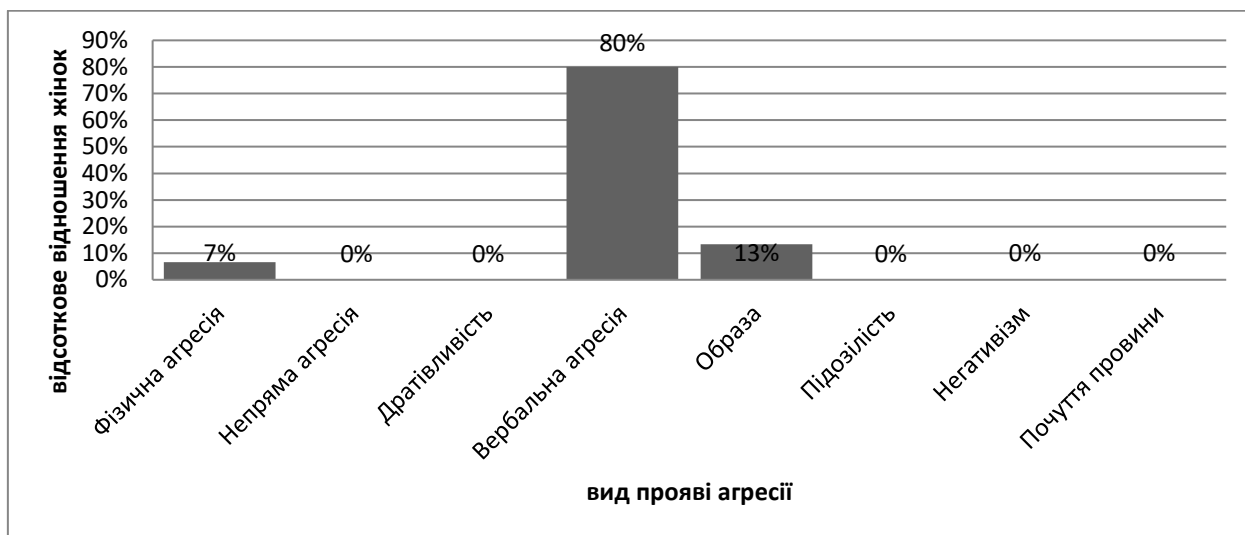

Рис. 2.3. Домінуючий стиль проявлення агресії жінок у конфлікті за А. Басса - А. Даркі

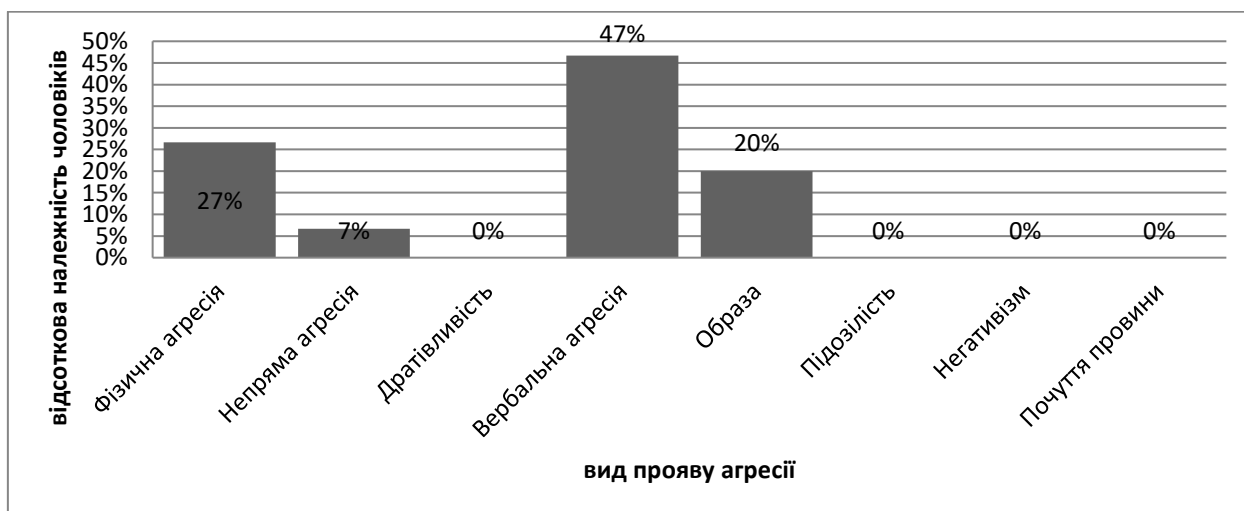

Рис. 2. 4. Домінуючий стиль проявлення агресії чоловіків у конфлікті за А. Басса- А. Даркі.

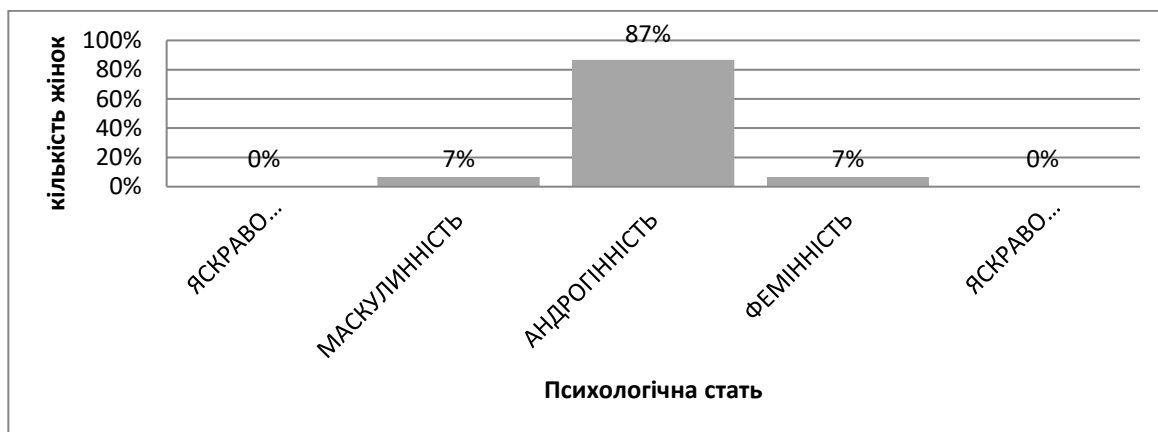

Рис. 2.5. Результати психодіагностики психологічної статі серед жінок за С.Бем

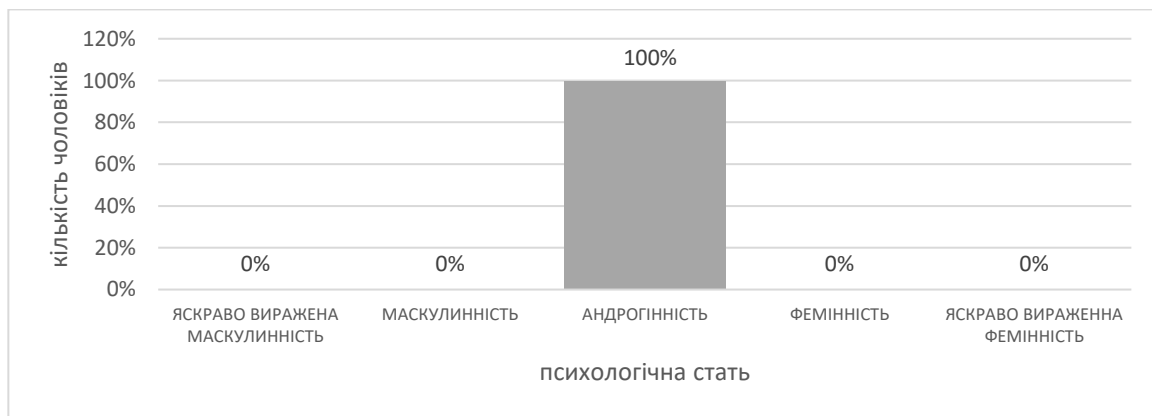

Рис. 2.6. Результати психодіагностики психологічної статі серед чоловіків за С.Бем

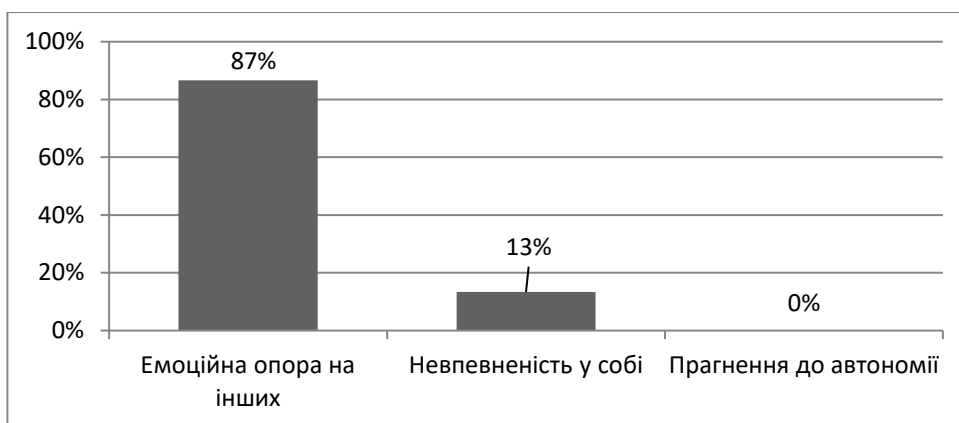

Рис. 2.7. Прояв залежності серед жінок за Р.Гіршфільдом

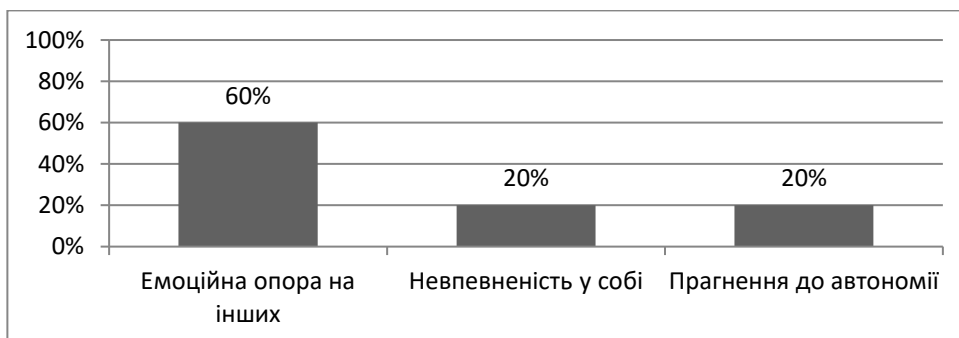

Рис. 2.8. Прояв залежності серед чоловіків за Р.Гіршфільдом

Розрахунок за непараметричним критерієм Пірсона

Томас-Кілман					
	Емпірична частота, f_T	Теоретична частота, f_e	$f_T - f_e$	$(f_T - f_e)^2$	$\frac{(f_T - f_e)^2}{f_T - f_e}$
Суперництво	14	6	8	64	10,67
Співпраця	2	6	-4	16	2,67
Компроміс	9	6	3	9	1,50
Ухилення	2	6	-4	16	2,67
Пристосування	3	6	-3	9	1,50
Σ	30	30	0	114	19,00
Суперництво	0	2	-2	4	2,00
Співпраця	5	2	3	9	4,50
Компроміс	5	2	3	9	4,50
Ухилення	0	2	-2	4	2,00
Пристосування	0	2	-2	4	2,00
Σ	10	10	0	30	15,00

Басса-Даркі					
	Емпірична частота, f_T	Теоретична частота, f_e	$f_T - f_e$	$(f_T - f_e)^2$	$\frac{(f_T - f_e)^2}{f_T - f_e}$
Фізична агресія	5	3,75	1,25	1,56	0,42
Непряма агресія	1	3,75	-2,75	7,56	2,02
Дратівливість	0	3,75	-3,75	14,06	3,75
Вербальна агресія	19	3,75	15,25	232,56	62,02
Образа	5	3,75	1,25	1,56	0,42
Підозлість	0	3,75	-3,75	14,06	3,75
Негативізм	0	3,75	-3,75	14,06	3,75
Почуття провини	0	3,75	-3,75	14,06	3,75
Σ	30	30	0	299,5	79,87
Фізична агресія	0	1,25	-1,25	1,56	1,25
Непряма агресія	2	1,25	0,75	0,56	0,45
Дратівливість	4	1,25	2,75	7,56	6,05
Вербальна агресія	2	1,25	0,75	0,56	0,45
Образа	0	1,25	-1,25	1,56	1,25
Підозлість	1	1,25	-0,25	0,06	0,05
Негативізм	0	1,25	-1,25	1,56	1,25
Почуття провини	1	1,25	-0,25	0,06	0,05
Σ	10	10	0	13,5	10,8

Розрахунок за непараметричним критерієм Пірсона

Сандра Бем					
	Емпірична частота, f_T	Теоретична частота, f_e	$f_T - f_e$	$(f_T - f_e)^2$	$\frac{(f_T - f_e)^2}{f_T - f_e}$
Яскрава маскулинність	0	6	-6	36	6,00
Маскулинність	1	6	-5	25	4,17
Андрогінність	28	6	22	484	80,67
Фемінність	1	6	-5	25	4,17
Яскрава фемінність	0	6	-6	36	6,00
Σ	30	30	0	606	101,00
Яскрава маскулинність	0	2	-2	4	2,00
Маскулинність	0	2	-2	4	2,00
Андрогінність	10	2	8	64	32,00
Фемінність	0	2	-2	4	2,00
Яскрава фемінність	0	2	-2	4	2,00
Σ	10	10	0	80	40,00

Р.Гіршфільд					
	Емпірична частота, f_T	Теоретична частота, f_e	$f_T - f_e$	$(f_T - f_e)^2$	$\frac{(f_T - f_e)^2}{f_T - f_e}$
Емоційна опора на інших	22	10	12	144	14,40
Невпевненість у собі	5	10	-5	25	2,50
Прагнення до автономії	3	10	-7	49	4,90
Σ	30	30	0	218	21,8
Емоційна опора на інших	7	3,33	3,67	13,44	4,03
Невпевненість у собі	2	3,33	-1,33	1,78	0,53
Прагнення до автономії	1	3,33	-2,33	5,44	1,63
Σ	10	10	0	20,67	6,2

Додаток Г

Показники лінійної залежності (коефіцієнт кореляції Пірсона)

Зв'язок		γ_{xy}	Сила зв'язку	t_γ	$t_{\text{крит.}}$
Суперництво	- Індекс агресії	0,7	Висока	5,498	0,463
Суперництво	- Індекс ворожості	-0,5	Помірна	-2,846	0,463
Суперництво	- Фемининність	0,1	Слаба	0,791	0,463
Суперництво	- Маскулінність	0,0	Слаба	0,046	0,463
Суперництво	- Емоційна опора на інших	-0,4	Помірна	-2,647	0,463
Суперництво	- Невпевненість у собі	0,6	Помітна	3,512	0,463
Суперництво	- Прагнення до автономії	-0,3	Слаба	-1,644	0,463
Співпраця	- Індекс агресії	0,1	Слаба	0,537	0,463
Співпраця	- Індекс ворожості	-0,3	Помірна	-1,746	0,463
Співпраця	- Фемининність	0,1	Слаба	0,528	0,463
Співпраця	- Маскулінність	-0,2	Слаба	-1,220	0,463
Співпраця	- Емоційна опора на інших	-0,4	Помірна	-2,478	0,463
Співпраця	- Невпевненість у собі	0,0	Слаба	0,181	0,463
Співпраця	- Прагнення до автономії	0,5	Помірна	2,797	0,463
Компроміс	- Індекс агресії	0,0	Слаба	-0,119	0,463
Компроміс	- Індекс ворожості	0,0	Слаба	-0,136	0,463
Компроміс	- Фемининність	-0,1	Слаба	-0,787	0,463
Компроміс	- Маскулінність	0,3	Слаба	1,430	0,463
Компроміс	- Емоційна опора на інших	-0,3	Слаба	-1,542	0,463
Компроміс	- Невпевненість у собі	-0,2	Слаба	-1,059	0,463
Компроміс	- Прагнення до автономії	0,6	Помітна	3,828	0,463
Ухилення	- Індекс агресії	-0,5	Помітна	-3,398	0,463
Ухилення	- Індекс ворожості	0,5	Помітна	3,065	0,463
Ухилення	- Фемининність	0,0	Слаба	0,105	0,463
Ухилення	- Маскулінність	-0,1	Слаба	-0,302	0,463
Ухилення	- Емоційна опора на інших	0,7	Висока	5,659	0,463
Ухилення	- Невпевненість у собі	-0,3	Помірна	-1,969	0,463
Ухилення	- Прагнення до автономії	-0,2	Слаба	-1,278	0,463
Пристосування	- Індекс агресії	-0,7	Помітна	-4,874	0,463
Пристосування	- Індекс ворожості	0,5	Помірна	3,035	0,463
Пристосування	- Фемининність	-0,2	Слаба	-1,119	0,463
Пристосування	- Маскулінність	0,0	Слаба	-0,074	0,463
Пристосування	- Емоційна опора на інших	0,5	Помітна	3,085	0,463
Пристосування	- Невпевненість у собі	-0,4	Помірна	-2,419	0,463
Пристосування	- Прагнення до автономії	-0,1	Слаба	-0,326	0,463

**Психотехніки, які використовувались у процесі реалізації алгоритму в
психологічному посередництві**

Вправа «Квадрат конфлікту»

Мета: визначити незадоволені потреби людини, які викликають конфлікт.

Обладнання: аркуш паперу, ручка або олівець

Хід роботи:

З парою проводиться коротка бесіда, упродовж якої кожен заповнює для себе відповідну ділянку квадрату. Пара відповідає на запитання:

- Як ви вважаєте, що спричинило цей конфлікт? (Предмет конфлікту. Зауважимо, що він має бути нейтральним. Наприклад: «Ви конфліктуєте через некомфортний розподіл обов'язків»).
- Як ви бачите цю ситуацію? (Образ конфліктної ситуації).
- Що ви відчуваєте коли мова йде про цей конфлікт? (Образ конфліктної ситуації).
- Коли Ви досягнете своєї мети та конфлікт вирішиться на Вашу користь, то що це означатиме? Яка Ваша потреба задовольниться? (Потреби).
- Як би вам хотілося завершити цей конфлікт? (Потреби).
- Чи готові ви поступитися чимось, аби завершити конфлікт? Чим саме?

Вправа «Сімейні правила та сімейні межі».

Мета: розширити уявлення про особливості функціонування сім'ї; визначити наявні сімейні правила в межах батьківської або власної нуклеарної сім'ї; з'ясувати особливості сімейної комунікації.

Обладнання: аркуші паперу (A4) з відповідними написами.

Хід роботи:

Тренер пропонує учасникам уявити, що кожна сім'я – це певна територія.

- Спробуємо собі уявити, що простір існування сім'ї – це не просто абстракція. Цей простір достатньо структурований, тобто існують певні домовленості щодо організації спільного життя. Навіть якщо навмисно члени сім'ї не обговорюють сімейні правила, вони все ж існують. Наприклад, «наша сім'я живе без правил» – це також є певним правилом у сім'ї.

Отже, якщо уявити, що сім'я – це територія, то на ній є певні «позначки» (або правила), які регулюють взаємини. На такій уявній мапі сім'ї є території, які є найчастіше/найменше відвідуваними членами сім'ї або ті території, на які взагалі не можна заходити.

Далі тренер на підлозі розкладає аркуші паперу, на яких написано:

- Зона «Вчиняй так, як тобі заманеться».
- Не заходити! Не обговорювати!
- Обережно!
- Територія задоволення.

Учасникам пропонується поступово переміщуватися з аркуша на аркуш. За допомогою поданих запитань можна з'ясувати існуючі сімейні правила.

Запитання:

1. Які ситуації Ви пригадуєте з життя, які відповідають означеній території?
2. Як часто в своєму житті Ви заходите на цю територію?

3. Які емоції (почуття) виникають, коли Ви знаходитесь на цій території?
4. Якщо Ви знаходитесь на цій території, то як реагують на Вас інші члени сім'ї? Хто більше? Хто менше?
5. Коли Ви знаходитесь на цій території, то яким чином відбувається спілкування з іншими членами сім'ї?
6. Як інші члени сім'ї розуміють, що Ви зараз «зайшли» на цю територію?
7. Хто або що може вивести Вас із цієї території?

Вправа «Кольорова любов»

Мета: ознайомити учасників із теорією любові Джона Алана Лі; дослідити домінуючий вид любові у стосунках із партером.

Обладнання: аркуші паперу А4, кольорові олівці: червоний, жовтий, голубий, фіолетовий, зелений, помаранчевий.

Хід роботи:

Тренер пропонує накреслити на аркуші два кола на позначення двох людей (себе і партнера). Далі ведучий просить вибрати один із кольорів, який би символізував почуття учасника до партнера, і замалювати своє коло. Наступний крок: учасник обирає ще один колір, який би віддзеркалював почуття партнера до людини, яка малює, і замальовує інше коло. Перш ніж обговорити результати вправи, варто розказати про теорію Джона Алана Лі.

Канадський соціолог Джон Алан Лі запропонував виокремити три основні стилі любові:

1. Ерос. Еротичний стиль завжди пов'язаний із потужним фізичним потягом, концентрацією уваги на фізичній красі, тілесній та духовній пристрасті. Такі партнери відчують інтенсивну потребу в щоденному контакті, схильні до миттєвого кохання з незнайомцем, занурення у приємні

думки, пов'язані з об'єктом еротичної любові. У таких стосунках превалює сексуальний компонент. Колір, який відповідає цьому стилю, – червоний.

2. *Сторге* (давньогрецьке слово, яке означає «любов без лихоманки або дурості»). Цей стиль любові виникає без надмірної пристрасті. Сторгик-коханець розглядає партнера як «старого друга», не відчуває інтенсивних емоцій і фізичного потягу до партнера, вважає за краще говорити і брати участь у спільних інтересах з партнером. Для сторгик-коханця, любов є продовженням дружби і важливою частиною життя, але не цінною метою сама по собі. Колір – жовтий.

3. *Людус* (від слова «гра»). Прибічники такого стилю любові, як правило, не присвячують власне життя одному партнеру. Вони зосереджені на встановлення численних сексуальних контактів, орієнтуються на міжособистісну взаємодію як певну гру, не обіцяють вірності партнераві. Людус-коханець не збирається будувати майбутнього з нинішнім партнером (або партнерами), не має бажання бачити партнера занадто часто. Такий тип стосунків характеризується неперемінністю партнерів та нетривалістю стосунків. Колір, який співвідноситься з такою любов'ю, – голубий.

4. *Манія*. Цей стиль любові, який є результатом поєднання Еросу та Людусу. Коханці такого стилю невпевнені в собі, мають слабку позицію. Вони постійно потребують любові від партнера, відповідно залежать від об'єкта своєї прив'язаності. У стосунках часто переживають ревності і пристрасть водночас. Цей стиль характеризують ще як «одержиме божевільне кохання». Цьому стилю відповідає фіолетовий колір (поєднання червоного та голубого).

5. *Прагма*. Цей стиль любові називають «свідома любов», яка поєднує в собі Людус і Сторге. Партнери такого стилю обирають собі пару дуже ретельно: враховують релігію, соціальне походження, навіть хобі. Особливу увагу такі партнери приділяють особистісним якостям. Коханці-прагматики нібито «сортують» партнерів за власними критеріями та обирають відповідну кандидатуру. У стосунках контролюють вияв почуттів, домінує раціональний компонент. Колір – зелений (поєднання голубого й жовтого).

6. *Agape*. Прототипом цього стилю є Божа любов, поєднує Ерос та Сторге. Цей стиль кохання ґрунтується на піклуванні про іншого. Прибічники цього стилю самовіддано й безумовно кохають. Вони готові здійснювати подвиги, навіть жертвувати собою заради партнера. У стосунках переважає модус «давати» (тобто такі люди багато віддають іншим, натомість мало потребують для себе). Колір цього стилю – помаранчевий (поєднання червоного й жовтого).

Обговорення вправи можна провести за такими запитаннями:

1. Як виявляється у житті обраний вами стиль любові (через які поведінкові прояви, емоції, думки)?
2. Як виявляє ваш партнер у житті той стиль любові, який Ви обрали для нього?

Психотехніка «Я-висловлювання»

При використанні техніки «Я – висловлювання» варто дотримуватися деяких правил, з метою трансформації звинувачувальної позиції. Необхідно притримуватися певного алгоритму побудови речення. Алгоритм виглядає наступним чином:

1. Емоції та почуття (мені неприємно..., я злюсь..., мені тяжко... і т.д.).
2. Що викликало ці емоції? (мені здається, що ти мене не слухаєш..., коли хтось говорить разом зі мною..., у даній ситуації ти поводиш себе не гарно... і т.д.).
3. Пояснення, чому саме так (я говорю достатньо важливі речі..., мені здається, що ти можеш бути більш уважним до мене..., і т.д.).
4. Прохання (будь-ласка, будь уважнішим до мене..., я прошу тебе, будь більш стриманим..., і т.д.).

Циркулярні питання

1. На скільки відсотків (зі 100) цей конфлікт є вагомим для вас?
2. Як ви вважаєте, чого насправді хоче ваш партнер?
3. Як ви вважаєте, що повинен робити або не повинен робити ваш партнер, аби проблема існувала і далі?
4. коли ваш партнер так себе поводить, як ви реагуєте на це?
5. На ваш погляд, як вибудовується комунікація між вами?
6. Як ви самі собі пояснюєте появу конфлікту: чому він з'явився саме в той момент? За яких обставин конфлікт ніколи б не з'явився?
7. Яким ви бачите взаємозв'язок між появою конфлікту та вашими взаєминами?
8. Якби ваша проблема зникла, як змінились би ваші взаємини ?
9. Що не повинно змінюватись у взаєминах?
- 10.Що хорошого в цій ситуації, яка вона є зараз?

Результати повторної діагностики за тестом Томаса-Кілмена

№ пари	Стать	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Ухилення	Пристосування	А – Суперництво + Співпраця + 1/2 Компромісу	Б – Ухилення + Пристосування + 1/2 Компромісу	Прогнозування результату конфлікту	Домінуюча характеристика
1	Ж	6	8	6	8	2	17	13	Вигр.	Сп
	Ч	8	7	9	3	3	19,5	10,5	Вигр.	К
4	Ж	8	10	5	4	3	20,5	9,5	Вигр.	Сп
	Ч	8	9	5	3	5	19,5	10,5	Вигр.	Сп
6	Ж	7	6	10	3	4	18	12	Вигр.	К
	Ч	6	7	9	4	4	17,5	12,5	Вигр.	К
10	Ж	5	9	7	4	5	17,5	12,5	Вигр.	Сп
	Ч	8	9	7	3	3	20,5	9,5	Вигр.	Сп
14	Ж	3	8	9	3	7	15,5	14,5	Вигр.	К
	Ч	5	7	8	6	4	16	14	Вигр.	К
Середнє значення	Ж	5,8	8,2	7,4	4,4	4,2	17,7	12,3	Вигр.	
	Ч	7,5	7,7	7,7	3,5	3,7	19,0	11,0	Вигр.	
Відсоткове співвідношення	Ж	0%	60%	40%	0%	0%				
	Ч	0%	40%	60%	0%	0%				

Результати повторної діагностики за тестом Басса-Даркі

№ пари	Стать	Фізична агресія	Непряма агресія	Дратівливість	Вербальна агресія	Образа	Підозрілість	Негативізм	Почуття провини	Індекс агресії	Індекс ворожості	Домінуюча характеристика
1	Ж	4	7	5	6	1	3	2	6	22	4	НА
	Ч	5	2	6	5	0	4	3	4	18	4	Д
4	Ж	6	7	8	7	5	7	3	6	28	12	Д
	Ч	5	8	4	6	7	4	2	4	23	11	НА
6	Ж	2	4	5	8	3	3	1	4	19	6	ВА
	Ч	5	4	6	6	5	8	4	4	21	13	П
10	Ж	5	4	7	4	6	5	2	4	20	11	Д
	Ч	8	7	9	8	3	6	4	5	32	9	Д
14	Ж	4	6	6	7	5	5	4	9	23	10	ПП
	Ч	8	7	5	10	5	7	0	8	30	12	ВА
Середнє значення	Ж	4,2	5,6	6,2	6,4	4,0	4,6	2,4	5,8	22,4	8,6	
	Ч	6,5	6,2	6,3	7,5	3,5	5,2	2,7	5,5	26,5	8,7	
Відсоткове співвідношення	Ж	0%	20%	40%	20%	0%	0%	0%	20%			
	Ч	0%	20%	40%	20%	0%	20%	0%	0%			

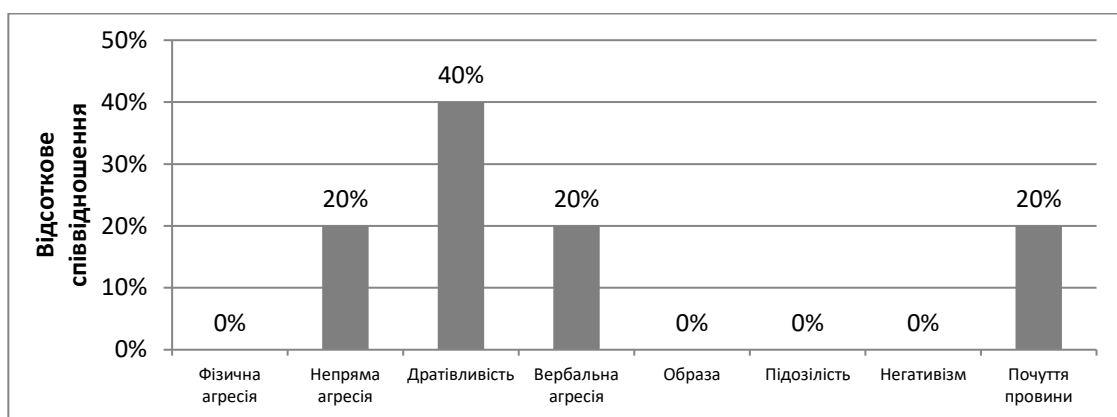
Результати повторної діагностики за тестом Сандри Бем

№ пари	Стать	Фемининність	Маскулінність	Основний індекс $IS = (F - M) \times 2,322$	Категорія
1	Ж	14	13	0,12	АНДРОГІННІСТЬ
	М	10	17	-0,81	АНДРОГІННІСТЬ
4	Ж	17	9	0,93	АНДРОГІННІСТЬ
	М	11	13	-0,23	АНДРОГІННІСТЬ
6	Ж	14	10	0,46	АНДРОГІННІСТЬ
	М	12	17	-0,58	АНДРОГІННІСТЬ
10	Ж	13	10	0,35	АНДРОГІННІСТЬ
	М	10	16	-0,70	АНДРОГІННІСТЬ
14	Ж	13	20	-0,81	АНДРОГІННІСТЬ
	М	16	18	-0,23	АНДРОГІННІСТЬ
Середнє значення	Ж	14,20	12,40	0,21	АНДРОГІННІСТЬ
	Ч	11,67	16,00	-0,50	АНДРОГІННІСТЬ

Результати повторної діагностики за тестом Р.Гіршфільда

№ пари	Стать	Емоційна опора на інших	Невпевненість у собі	Прагнення до автономії	Залежність	Домінуюча характеристика
1	Ж	55	40	33	62	ЕО
	Ч	46	36	40	42	ЕО
4	Ж	47	34	44	37	ЕО
	Ч	32	25	30	27	ЕО
6	Ж	50	29	32	47	ЕО
	Ч	34	38	25	47	Н
10	Ж	38	40	24	54	Н
	Ч	37	35	46	26	А
14	Ж	57	35	20	72	ЕО
	Ч	43	28	36	35	ЕО
Відсоткова належність	Ж	80%	20%	0%		
	Ч	60%	20%	20%		
Середнє значення	Ж	49,4	35,6	30,6	54,4	
	Ч	38,40	32,40	35,40	35,40	

Результати формувального експерименту за психодіагностичною методикою А. Басса-Даркі

Домінуючий тип прояву агресії серед жінок експериментальної групи за А. Басса-Даркі

Домінуючий тип прояву агресії серед чоловіків експериментальної групи за А. Басса-Даркі